№ 72. ВТОРНИКЪ, 13 СЕНТЯБРЯ. 1860. WTOREK, 13 WRZEŚNIA. № 72.

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНІЯ. SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ — KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА — GAZETA URZĘDOWA

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ. Условія подписки: Цѣна за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; за полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 мѣсяцъ 84 к.— За объявленія платится за строку 17 к. сер.

Кантора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILENSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK. Cena roczna r. sr. 10, z przesyłką 12 rub.; półroczna 5 rub., z przesyłką 6; kwartalna 2 r. 50 k., z przesyłką 3 r.; miesięczna 84 kop.— Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz po kop. sr. 17.

Bióro redakcyi w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 8 сентября.

Высочайшимъ приказомъ, по военному вѣдомству, 30 августа, произведены: генералъ-инспекторъ по инженерной части, Его Императорское Высочество Великій Князь Николай Николаевичъ Старшій—въ инженеръ-генералы, съ оставленіемъ во всѣхъ занимаемыхъ должностяхъ и званіяхъ; генералъ-фельдцейхмейстеръ, Его Императорское Высочество Великій Князь Михаилъ Николаевичъ— въ генералы отъ артиллеріи, съ оставленіемъ во всѣхъ занимаемыхъ должностяхъ и званіяхъ;—назначены: рижскій военный, лифляндскій, эстляндскій и курляндскій генералъ-губернаторъ, генералъ-адъютантъ, генералъ отъ инфантеріи князь Италійскій графъ *Суворовъ-Рымникскій 1-й*, шефомъ ряжскаго пѣхотнаго полка, съ оставленіемъ въ настоящихъ званіяхъ и должности; начальникъ главнаго штаба кавказской арміи, генералъ-адъютантъ, генералъ-лейтенантъ *Милютинъ*, товарищемъ военнаго министра, съ оставленіемъ въ званіи генералъ-адъютанта.

— Указомъ правительствующаго сената, 11-го августа, произведены, за выслугу лѣтъ: по вѣдомству министерства народнаго просвѣщенія— въ статскіе совѣтники — коллежскіе совѣтники: исправляющій должность директора училищъ Гродненской губерніи Владиміръ *Тапперъ;* въ коллежскіе совѣтники—надворные совѣтники: директоръ прежде Пинской, нынѣ Бѣлостокской гимназіи Константинъ *Ганъ*, и исправляющій должность экстраординарнаго профессора Императорскаго университета св. Владиміра Василій *Незабитовскій;* въ титулярные совѣтники—коллежскіе секретари: почетный смотритель Лидскаго уѣзднаго училища графъ Адамъ *фонъ-Гуттенъ-Чапскій;* въ коллежскіе секретари—младшіе учители гимназій: Кіевскихъ—первой Готфридъ *Шнейдеръ*, и второй Фридрихъ *Іензенъ*, Минской Игнатій *Боржимовскій*, Шавельской Бернардъ *Рей*, бывшій сверхштатный младшій учитель Витебской гимназіи Иванъ *фонъ-Ратке*, младшій учитель Виленскаго дворянскаго института Людвигъ *Регаме*, сверхштатный учитель того же института Финлей *Чисгольмъ*, младшій учитель Лепельскаго уѣзднаго дворянскаго училища Иванъ *Корбутъ* и учитель въ Виленскомъ раввинскомъ училищѣ Онуфрій *Ягильницкій;* почетный смотритель Витебскаго уѣзднаго училища, губернскій секретарь Дмитрій *Цекертъ;* въ губернскіе секретари—сверхштатный учитель Виленскаго дворянскаго института Германъ *фонъ-де-Бургъ,* учители: Виленскаго уѣзднаго дворянскаго училища Георгій *Раммельмейеръ*, Житомірскаго раввинскаго училища Генригъ *Бургиніонъ*, Гродненскаго казеннаго еврейскаго училища 2-го разряда Людвигъ *Горбацевичъ;* въ коллежскіе регистраторы—исправляющій должность младшаго надзирателя Житомірскаго раввинскаго училища Иванъ *Бутовичъ*. Въ надворные совѣтники—колл. асс.: старшіе учители гимназіи: Новогрудской, ис-

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St.-Petersburg, 8 września.

Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale wojennym, 30-go sierpnia, zostali mianowani: inspektor jeneralny wydziału inżynierji Jego Cesarska Wysokość Wielki Książe Mikołaj Mikołajewicz starszy, jenerałem inżynierji, z pozostaniem we wszystkich zajmowanych obowiązkach i godnościach; jeneralny feldcejgmistrz, Jego Cesarska Wysokość Wielki Kiąże Michał Mikołajewicz—jenerałem artyllerji, z pozostaniem we wszystkich zajmowanych obowiązkach i godnościach;—zostali naznaczeni: Ryzki wojenny, Inflantski, Estoński i Kurlandzki jenerał-gubernator, jenerał-adjutant, jenerał piechoty książe Italijski *Suworów-Rymnikski 1-szy*, szefem Riażskiego półku piechoty, z pozostaniem w dotychczasowych godnościach i obowiązkach; naczelnik głównego sztabu armii Kaukazkiéj, jenerał-adjutant, jenerał-porucznik *Milutin*, towarzyszem ministra wojny, z pozostaniem w godności jenerał-adjutanta.

— Przez ukaz rządzącego senatu, 11-go sierpnia, za wysługę lat zostali mianowani: w wydziale ministerstwa narodowego oświecenia: radzcą stanu, radzca kollegjalny: pełniący obowiązek pierwéj dyrektora szkół Pińskich a teraz Białostockich Włodzimierz *Tapper*; radzcami kollegjalnymi — radzcy dworu: dyrektor gimnazjum Pińskiego Konstanty *Gan* i pełniący obowiązek nadzwyczajnego professora Cesarskiego uniwersytetu Św. Włodzimierza Bazyli *Niezabitowski*; radzcą honorowym—sekretarz kollegjalny, dozórca honorowy Lidzkiéj szkoły powiatowéj hrabia Adam *von-Hutten-Czapski*; sekretarzami kollegjalnymi—młodsi nauczyciele gimnazjów: Kijowskich — pierwszego Godfryd *Sznejder* i drugiego Fryderyk *Jenzen*, Mińskiego Ignacy *Borzymowski*, Szawelskiego Bernard *Rej*, były nadetatowy nauczyciel młódszy gimnazjum Witebskiego Jan *von-Ratke*, młódszy nauczyciel Wileńskiego instytutu szlacheckiego Ludwik *Regamey*, nadetatowy nauczyciel tegoż instytutu Finlej *Czysholm*, młódszy nauczyciel Lepelskiéj szkoły powiatowéj Jan *Korbut* i nauczyciel w Wileńskiéj szkole rabińskiéj Onufry *Jagielnicki*; dozórca honorowy Witebskiéj szkoły powiatowéj, sekretarz gubernjalny Dymitr *Cekiert*; sekretarzami gubernjalnymi—nadetatowy nauczyciel Wileńskiego instytutu szlacheckiego Herman *von-de-Burg*, nauczyciele: Wileńskiéj szkoły powiatowej Jerzy *Rammelmejer*, Zytomierskiéj szkoły rabbińskiéj Henryk *Bourgignon*, Grodzieńskiéj skarbowéj szkoły żydowskiéj 2-go rzędu Ludwik *Horbacewicz*; regestratorem kollegjalnym — pełniący obowiązek młódszego nadzorcy Zytomierskiéj szkoły rabińskiéj Jan *Butowicz*; radzcami dworu—assesorowie kollegjalni, starsi nauczyciele gimnazjów: Nowogródzkiego, pełniący obowiązek inspektora Edmund *Bielawski*, Szawelskiego Władysław *Kondratowicz* i Gro-

ПИСЬМО КЪ РЕДАКТОРУ В. В.

Мг! Прошу покорно настоящему моему письму дать мѣсто въ издаваемой вами газетѣ. Сегодня, въ 6 часовъ вечера, мнѣ и многимъ лицамъ, бывшимъ на желѣзной дорогѣ, пришлось быть невольными зрителями возмутительной сцены. Сообщая подробности этой сцены, я, подписью моего имени ручаюсь за совершенную ихъ вѣрность. Дѣло происходило слѣдующимъ образомъ. Въ ожиданіи прибытія поѣзда, значительная толпа народа сгустилась на насыпи, у самаго моста, перекинутаго черезъ остробрамскую улицу; внизу было нѣсколько экипажей; тутъ же весьма чинно, въ праздничныхъ своихъ одеждахъ, стояли и евреи со своими женами и дѣтьми, пришедшіе, какъ и всѣ, съ цѣлію посмотрѣть на интересующую всѣхъ насъ новинку. Всходить на насыпъ никому не запрещалось; туда безпрепятственно пробирались и крестьяне, и ремесленники, и чиновники, однимъ словомъ, всѣ желающіе, но только не евреи; и не власть какая либо положила на нихъ это запрещеніе, а уличные мальчишки, которые, подъ предводительствомъ какого-то извощика, занявъ окраину насыпи, сталкивали съ нее каждаго еврея, осмѣлившагося туда подняться и бросали въ него горстями песку. Бѣдный еврей, при громкомъ смѣхѣ толпы летѣлъ внизъ головой, перевертывался по отлогости нѣсколько разъ и вмѣстѣ съ сброшенною со своей головы праздничною шляпою скатывался на мостовую, при чемъ, безъ сомнѣнія, получалъ и ушибы; и эта забава христіанъ продолжалась около получаса въ виду многочисленной толпы народа. Вверху, на насыпи, раздавались отвратительные крики радости, а внизу слышались тихіе жалобные стоны евреевъ; никто однако изъ зрителей— евреевъ не осмѣливался вступиться за оскорбляемыхъ своихъ единовѣрцевъ. Конечно, этой участи подвергались только бѣдные евреи и мальчики; но нѣтъ никакого сомнѣнія, что при томъ озартѣ, въ какой уже начинала входить верхняя толпа, каждый еврей и даже еврейскія женщины, непремѣнно испытали бы тоже самое, если бы только они не были столь благоразумны, что даже и не пытались пробраться на насыпь. А одного еврея, который скатившись, какъ слѣдуетъ по отлогости, сталъ кричать отъ боли, нѣкто изъ стоявшихъ внизу, въ добавокъ угостилъ еще ударомъ кнута. Два христіанина и за ними нѣсколько пожилыхъ евреевъ обратились къ прибывшему полицейскому офицеру съ просьбою о заступничествѣ, тогда только прекратилось это игрище.

Считаю излишнимъ входить въ объясненія и разсужденія по поводу сообщаемаго факта: онъ громко говоритъ самъ за себя.

В. Кулинъ.

Вильно, 10 сентября 1860 г.

СМѢСЬ.

Доказательствомъ какъ много можетъ сдѣлать *одинъ человѣкъ*, съ твердою волею и благими намѣреніями, можетъ служить извѣстный артистъ *Аполлинарій Контскій*.

28-го августа (8 сентября) 1859 года, ВЫСОЧАЙШЕ разрѣшено было г. Контскому осуществить полезную мысль,—образованіе варшавскаго музыкальнаго института, съ тѣмъ, чтобы примѣрно исчисленный основной капиталъ въ 45,000 руб. сер. былъ внесенъ въ банкъ не позже шести мѣсяцевъ со дня постановленія, а также дозволено было учредителю принимать добровольныя пожертвованія въ 500 р. отъ основателей, въ 300 р. отъ стипендіаторовъ и мелкія суммы для составленія и изъ нихъ стипендіи. Само же правительство предложило отвести для института зданіе, выдать нужныя на передѣлку и ремонтъ деньги, ежегодно отпускать по 2,000 р. с. и дать нѣкоторыя преимущества какъ преподавателямъ, такъ и кончившимъ удовлетворительно курсъ музыкальнаго образованія. Въ частныхъ пожертвованіяхъ, доказывавшихъ потребность имѣть въ своемъ краѣ музыкальный институтъ, съ тѣмъ чтобы отстранить излишнія издержки на поѣздку за границу для усовершенствованія въ музыкѣ, для составленія и укомплектованія оркестровъ, для пріисканія артистовъ и учителей на разныхъ инструментахъ и пр., участвовали не только польскіе вельможи, духовенство, помѣщики, чиновники, но даже ремесленный классъ. Кромѣ этого въ Варшавѣ устроилось четыре музыкальные фестиваля, доставившіе значительный сборъ, а въ другихъ населеннѣйшихъ городахъ царства Польскаго и западныхъ губерній давались въ пользу института благородные концерты. Въ настоящее время капиталъ, исчисленный совѣтомъ управленія, внесенъ уже въ банкъ, даже съ излишкомъ; всѣ необходимые инструменты находятся въ наличности и варшавская консерваторія имѣетъ уже въ своемъ спискѣ 250 кандидатовъ. Годовая плата положена очень умѣренная, въ сравненіи съ прочими, именно по 50 руб. сер., между тѣмъ какъ въ лейпцигской консерваторіи плата эта простирается до 75 руб. сер. 1 октября послѣдуетъ торжественное открытіе института, на которое приглашены многіе знаменитые артисты и композиторы, пользующіеся Европейской извѣстностію.

— Въ 170 N. Спб. Вѣд. помѣщена статья п. з. „Ученые пріемы Костомарова." Въ этой статьѣ, между прочемъ, неизвѣстный авторъ придаетъ особенное значеніе прежде помѣщенной въ этой же газетѣ статьѣ *Юрія Летголы* о незнаніи Костомаровымъ Литовскаго языка.—Очень жаль, что авторъ нечиталъ статьи г. Акелевича (*Chłop z ptlu Marjampolskiego*), давно признаннаго людьми знакомыми съ предметомъ, истиннымъ знатокамъ Литов. яз.,—помѣщенной въ N. 54 Вил. Вѣс.—Она бы кажется достаточно могла убѣдить его, что г. Юрій Летгола, въ котораго знаніе Литов. языка такъ легко повѣрили на слово,—не можетъ служить авторитетомъ въ этомъ дѣлѣ.

— Г. Костомаровъ напечаталъ въ іюльской книжкѣ „Современника" отвѣтъ Виленскому Вѣстнику на статьюПадалицы въ N 34. г. Падалица готовитъ и съ своей стороны отвѣтъ г. Костомарову, который мы напечатаемъ въ Вѣстникѣ.

— Одесскій Вѣстникъ перепечатавъ изъ Виленскаго Вѣстника извѣстіе о дракѣ недавно происшедшей въ Вилкомирѣ, между евреями секты Миснагдовъ съ евреями секты Хасидовъ, дѣлаетъ слѣдующее весьма умное и справедливое замѣчаніе:

„Вотъ явленія, которыя прямо просятся на разъясненіе со стороны лицъ, желающихъ знакомить Русскую публику съ внутреннимъ бытомъ евреевъ, вмѣсто несмолкаемыхъ и старыхъ панегириковъ самимъ себѣ; вмѣсто сокрушенія какихъ-то призрачныхъ непріятелей, считающихъ будто-бы евреевъ ниже человѣка, и наконецъ вмѣсто постояннаго обращенія къ Англіи и Франціи, гдѣ старосвѣтскіе евреи совершенно почти перевелись, и гдѣ притомъ самыхъ евреевъ очень немного."

— *Экономическій Указатель* говоритъ объ оригинальномъ и остроумномъ проектѣ, представленномъ министерству финансовъ, который состоитъ въ томъ, чтобы воспользоваться телеграфомъ для перевода денежныхъ суммъ. По мысли этого проекта, слѣдуетъ открыть при государственномъ банкѣ и его конторахъ, а также при казначействахъ особыя отдѣленія „для передачи денегъ по телеграфу". Желающій передать такимъ образомъ деньги, вноситъ ихъ въ одно изъ названныхъ отдѣленій, которое даетъ знать по телеграфу въ извѣстный пунктъ о принятіи имъ извѣстной суммы и о томъ, чтобы изъ „отдѣленія" находящагося въ томъ пунктѣ, по такому-то адресу, была доставлена такая-же сумма господину такому-то. Нечего, кажется, объяснять, что быстрая, почти мгновенная пересылка денежныхъ суммъ имѣетъ важное значеніе въ торговыхъ дѣлахъ; но кромѣ того, это примѣненіе телеграфа можетъ оказать большое вліяніе и на дѣла частныхъ людей и примѣниться къ переводу казенныхъ суммъ между разными пунктами.

Дай Богъ, чтобы проэктъ этотъ скорѣе осуществился.

— Въ Кіевской губерніи, недавно открыты нѣкоторыя горныя породы желѣзнаго колчедона, они состоятъ изъ овальныхъ шариковъ величиною до 1½ вершка въ діаметрѣ, кромѣ того открытъ бурный желѣзнякъ и др. Интересно будетъ знать, принесетъ ли это открытіе какую нибудь пользу, и послужитъ ли оно поводомъ къ дальнѣйшему распространенію подобныхъ открытій?

— Въ Кіевскомъ телеграфѣ пишутъ, что въ Кіевѣ начала появляться мелкая серебрянная монета новаго низкопробнаго чекана. Золото (полуимперіалы) тоже нерѣдкость, ихъ можно достать въ казначействѣ по нарицательной цѣнѣ, если въ обмѣнъ будетъ предъявлена серебряная монета.

Какъ жаль, что мы не въ Кіевѣ! Хорошо бы хоть посмотрѣть, что за чудо такое *полуимперіалъ!* Потому что, сказать правду, нѣсколько лѣтъ уже мы въ Вильнѣ и въ глаза ихъ невидали. У насъ въ казначействѣ, нетольмо золота, но даже и серебра (мелкаго, рублевиковъ давно нѣтъ) съ трудомъ добудешъ, а между тѣмъ потребность звонкой монеты съ каждымъ днемъ увеличивается. Войска, работы на желѣзной дорогѣ, требуютъ значительныхъ размѣнныхъ суммъ; къ довершенію же затрудненій, даже рублевыя ассигнаціи какъ будто исчезли изъ народнаго обращенія.

правляющій должность инспектора Эдмундъ *Бѣлявскій*, Шавельской Владиславъ *Кондратовичъ*, и Гродненской губернской Антонъ *Мрайскій*; въ коллежскіе ассесоры—титулярные совѣтники: старшіе учители: Кейданской гимназіи Михаилъ *Турскій*, и Виленскаго раввинскаго училища Андрей *Микандеръ*; въ титулярные совѣтники—коллежскіе секретари: надзиратель за приходящими учениками Виленскаго раввинскаго училища Иванъ *Чарновскій*; учители: Минскаго уѣзднаго дворянскаго училища Станиславъ *Перловскій*, и Виленскаго дворянскаго института Викторъ *Длускій*; въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: домашній наставникъ Ковенской дирекціи училищъ Георгій *Неводничанскій*, учитель Виленскаго раввинскаго училища Викентій *Яблоновскій*, младшій надзиратель общей ученической квартиры того же училища Иванъ *Тумановичъ*, и Бухгалтеръ Виленскаго дворянскаго института Иванъ *Буйко*; въ губернскіе секретари коллежскіе регистраторы: старшій учитель Цитовянскаго приходскаго училища Ѳома *Балашевичъ*, младшій учитель Новоалександровскаго приходскаго училища Леопольдъ *Сарцевичъ*, и письмоводитель Свенцянской гимназіи Вильгельмъ *Петкевичъ*; въ коллежскіе регистраторы—смотритель Россіенскаго еврейскаго училища 1-го разряда, Онуфрій *Лашкевичъ*, учители приходскихъ училищъ: Сядскаго (старшій) Юрій *Олехновичъ*, Крожскаго (младшій) Ѳедоръ *Рымовичь* и Шадовскаго Эдуардъ *Войницкій*, учитель приготовительнаго класса при Кейданской гимназіи Авдей *Городцевъ*, и письмоводитель Новогрудской гимназіи Петръ *Каминскій*. По Кіевскому учебному округу: въ надворные совѣтники—коллежскіе ассесоры: инспекторъ Волынской гимназіи Автономъ *Тіодоровичъ*, штатный смотритель Луцкаго уѣзднаго дворянскаго училища Григорій *Холодовскій*, и младшій учитель Волынской гимназіи Теодозій *де-Гаассъ*; въ коллежскіе ассесоры—исправляющій должность инспектора Ровенской гимназіи Петръ *Коленко*; титулярные совѣтники: помощникъ библіотекаря Императорскаго университета св. Владиміра Анфиногенъ *Чаплинскій*, помощникъ инспектора студентовъ того же университета, князь Ѳедоръ *Баратовъ*; старшіе учители гимназій: Новгородсѣверской Николай *Мануйловичъ*, Михаилъ *Самчевскій* и Бѣлоцерковской Апполонъ *Гордзіевскій*; той же гимназіи Леонидъ *Лапицкій*, и Волынской Евграфъ *Косовичъ*, младшіе учители гимназій: Нѣжинской Карлъ *Гибшманъ*, и Левъ *Соколовъ*, Немировской Василій *Антониковскій*, Ровенской Эдуардъ *Дихеусъ*, и врачъ Луцкаго уѣзднаго дворянскаго училища Леонардъ *Бушовскій*; въ титулярные совѣтники — старшіе учители гимназій: 1-й Кіевской Иванъ *Паліенко*, и Немировской Ѳедоръ *Аршаницинъ*; коллежскіе секретари: исправляющій должность экзекутора Императорскаго университэта св. Владиміра Либорій *Иржикевичъ*, помощникъ столоначальника канцеляріи попечителя округа Иванъ *Сорока*, смотритель и учитель Бердичевскаго казеннаго еврейскаго училища 2-го разряда Францъ *Вроблевскій*; учителя уѣздныхъ дворянскихъ училищъ: Теофильпольскаго Алексѣй *Курдюмовъ*, Луцкаго Николай *Самарскій*, и учитель Глуховскаго уѣзднаго училища Александръ *Тушинскій*; въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: секретарь правленія Императорскаго университета св. Владиміра Владиславъ *Жолкевичъ*, надзиратели за учащимися въ гимназіяхъ: Бѣлоцерковской Іосифъ *Каминскій*, Николай *Лятошинскій*, Немировскій Ефимъ *Корсунъ*, и учитель Черниговской гимназіи Николай *Александровъ*; въ губернскіе секретари—учители уѣздныхъ училищъ: Радомысльскаго Діонисій *Чернявскій* и Сосницкаго коллежскій регистраторъ Петръ *Скрыль*; въ коллежскіе регистраторы — канцелярскій служитель правленія Императорскаго университета св. Владиміра Иванъ *Козаковскій*, надзиратель общей ученической квартиры Немировской гимназіи Иванъ *Рунгъ*, учитель Теофильпольскаго приходскаго училища Доминикъ *Сивицкій*, и смотритель и учитель Каменецкаго казеннаго еврейскаго училища 1-го разряда Павелъ *Карвасовскій*. По вѣдомству главнаго управленія путями сообщенія и публичными зданіями: въ коллежскіе ассесоры—титулярные совѣтники: архитекторъ для производства работъ Виленской губернской строительной и дорожной коммисіи Владиміръ *Ниметцъ*, депутатъ отъ дворянства Витебской губернской строительной и дорожной коммисіи Цезарій *Стефановскій*, начальникъ искуственнаго стола Гродненской губернской строительной и дорожной коммисіи Филиппъ *Яголковскій*, архитекторскій помощникъ для производства работъ Минской губернской строительной и дорожной коммисіи Андрей *Полонскій*, депутатъ отъ дворянства той же коммисіи Родрихъ *Свенторжецкій*, архитекторъ для производства работъ Могилевской губернской строительной и дорожной коммисіи Владиславъ *Миляновскій*; въ титулярные совѣтники — коллежскіе секретари: архитекторъ для производства работъ Гродненской губернской строительной и дорожной коммисіи Владиславъ *Михаловскій*; въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: архитекторскій помощникъ для производства работъ Минской губернской строительной и дорожной коммисій Николай *Волковичъ*. Утверждены: по вѣдомству министерства народнаго просвѣщенія: въ чинѣ коллежскаго ассесора—адъюнкты Императорскаго университета св. Владиміра: Николай *Ренненкампфъ*, Александръ *Романовичъ-Славатинскій* и Григорій *Цѣхановецкій*, по настоящему ихъ званію. Переименованы: по Виленской губерніи: въ провинціальные секретари—опредѣленный исправляющимъ должность частнаго пристава 1-й острóбрамской части Виленской городской полиціи, отставной поручикъ арміи Рудольфъ-Фаустинъ *Козловскій*, соотвѣтственно его прежнему военному чину подпоручика. По Гродненской губерніи: въ титулярные совѣтники—опредѣленный приставомъ 1-й части Гродненской городовой полиціи, отставной капитанъ арміи Вацлавъ *Вротновскій*, соотвѣтственно означенному его военному чину; въ провинціяльные секретари—опредѣленный канцелярскимъ чиновникомъ въ канцелярію начальника губерніи, отставной поручикъ корпуса лѣсничихъ Иванъ *Лунскій*, соотвѣтственно его прежнему военному чину прапорщика. По Могилевской губерніи: въ прежній военный чинъ подпоручика—бывшій канцелярскій чиновникъ канцеляріи начальника губерніи, коллежскій регистраторъ Каетанъ-Игнатій *Оссовскій*. Произведены въ отставку: по Могилевской губерніи: въ титулярные совѣтники—бывшій переводчикъ дворянскаго депутатскаго собранія, коллежскій секретарь Петръ *Заранекъ*; въ губернскіе секретари—бывшій писецъ Климовичскаго уѣзднаго суда, коллежскій регистраторъ Александръ *Скарбекъ-Важинскій*; По вѣдомству Витебской казенной палаты: въ губернскіе секретари—бывшій писецъ при акцизномъ надзирателѣ Полоцкаго уѣзда, коллежскій регистраторъ Люціянъ *Корсакъ*; по Виленской губерніи: въ прежній чинъ коллежскаго ассесора—бывшій губернскій уголовныхъ дѣлъ стряпчій, титулярный совѣтникъ Андрей *Павловъ*.

— Государственный совѣтъ, въ департаментѣ законовъ и въ общемъ собраніи, разсмотрѣвъ опредѣленіе общаго собранія первыхъ трехъ департаментовъ и департамента герольдіи правительствующаго сената, о порядкѣ разрѣшенія просьбъ мѣщанъ и государственныхъ крестьянъ, состоящихъ на рекрутской очереди, или подъ призывомъ къ жребью рекрутскому, о перечисленіи ихъ въ купечество, согласно съ заключеніемъ правительствующаго сената, мнѣніемъ, Высочайше утвержденнымъ 18 іюня сего года, положилъ: въ измѣненіе примѣчанія 2-го къ статьѣ 98-й устава рекрутскаго (Св. Зак. изд. 1857 г. Т. IV) и статей 438 и 557-й Зак. о Состоян. (Св. Зак. изд. 1857 г. Т. IX), постановить: „Просьбы мѣщанъ и государственныхъ крестьянъ, состоящихъ на рекрутской очереди или подъ призывомъ къ жребью рекрутскому, о перечисленіи ихъ, во время отъ окончанія одного набора до объявленія другаго, въ купечество, разрѣшаются окончательно: первыхъ — казенными палатами, а послѣднихъ—палатами государственныхъ имуществъ.“

— Въ *Экономическомъ-Указателѣ* сообщаютъ: Утверждены смѣта и раскладка земскихъ сборовъ на трехлѣтіе съ 1860 г., съ предоставленіемъ г. министру финансовъ права увеличить предназначенные по ней оклады съ податныхъ душъ по 2 коп. для покрытія расходовъ, открывавшихся послѣ составленія въ министерствѣ раскладокъ и общей росписи, и въ восточной сибири по 10 коп. на устройство Кругобайкальской дороги.

ВИЛЬНО.

Главноуправляющій путями сообщеній и публичными зданіями, г. генералъ-адъютантъ, генералъ отъ инфантеріи Константинъ Владиміровичъ *Чевкинъ*, 10 сентября пріѣхалъ въ Вильно изъ Гродно, 11-го же числа уѣхалъ *по желѣзной дорогѣ*, въ Петербургъ.

Попечитель Виленскаго учебнаго округа генералъ-лейтенантъ баронъ Егоръ Петровичъ *Врангель* уѣхалъ въ Бѣлостокъ.

dzieńskiego gubernjalnego Antoni *Mrajski*; assesorami kollegjalnymi — radzcy honorowi, starsi nauczyciele: gimnazjum Kiejdańskiego Michał *Turski* i Wileńskiéj szkoły rabińskiéj Andrzéj *Mikander*; radzcami honorowymi—sekretarze kollegjalni: nadzorca przychodzących uczniów Wileńskiéj szkoły rabińskiéj Jan *Czarnowski*, nauczyciele—Mińskiéj szkoły powiatowéj Stanisław *Perłowski* i Wileńskiego instytutu szlacheckiego Wiktor *Dłuski*; sekretarzami kollegjalnymi—sekretarze gubernjalni: nauczyciel domowy Kowieńskiéj dyrekcji szkół Jerzy *Niewodniczański*, nauczyciel Wileńskiéj szkoły rabińskiéj Wincenty *Jabłonowski*, młódszy nadzorca ogólnéj kwatery uczniów tejże szkoły Jan *Tumanowicz* i buchhalter Wileńskiego instytutu szlacheckiego Jan *Bujko*; gubernjalnymi sekretarzami—regestratorowie kollegjalni: starszy nauczyciel Cytowiańskiéj szkoły parafjalnéj Tomasz *Bałaszewicz*, młódszy nauczyciel Nowoaleksandrowskiéj szkoły parafjalnéj Leopold *Sarcewicz* i sekretarz gimnazjum Święciańskiego Wilhelm *Pietkiewicz*; regestratorami kollegjalnymi—dozórca Rossieńskiéj szkoły żydowskiéj 1 rzędu Onufry *Łaszkiewicz*, nauczyciele szkół parafjalnych: Siadskiéj (starszy) Jerzy *Olechnowicz*, Krożskiéj (młódszy) Teodor *Rymowicz* i Szadowskiéj Edward *Wojnicki*, nauczyciel klassy przygotowawczéj przy gimnazjum Kiejdańskiém Audeusz *Horodcew* i sekretarz gimnazjum Nowogródzkiego Piotr *Kamiński*.— W Kijowskim okręgu naukowym: radzcami dworu—assesorowie kollegjalni: inspektor gimnazjum Wołyńskiego Autonomi *Tiodorowicz*, dozórca etatowy Łuckiéj szkoły powiatowéj Grzegorz *Chołodowski* i młódszy nauczyciel gimnazjum Wołyńskiego Teodozy de *Haass*; assesorami kollegjalnymi — pełniący obowiązek inspektora gimnazjum Rowieńskiego Piotr *Kolenko*, radzcy honorowi: pomocnik bibljotekarza Cesarskiego uniwersytetu Św. Włodzimierza Antynogeni *Czaplinski*, pomocnik inspektora studentów tegoż uniwersytetu, książe Teodor *Baratow*, starsi nauczyciele gimnazjów—Nowgorodsiewierskiego Mikołaj *Manujłowicz*, Michał *Samczewski* i Białocerkiewskiego Appoloniusz *Gordzijewski*, tegoż gimnazjum Leonid *Łapicki* i Wołyńskiego Eugraf *Kossowicz*, młodsi nauczyciele gimnazjów—Nieżyńskiego Karol *Hibszman* i Leon *Sokołow*, Niemirowskiego Bazyli *Antonikowski*, Rowieńskiego Edward *Dicheus* i doktor Łuckiéj szkoły powiatowéj Leonard *Buszowski*; radzcami honorowymi—starsi nauczyciele gimnazjów: 1-go Kijowskiego Jan *Palijenko* i Niemirowskiego Teodor *Arszanicyn*; sekretarze kollegjalni: pełniący obowiązek Egzekutora Cesarskiego uniwersytetu św. Włodzimierza Libory *Irzykiewicz*, pomocnik naczelnika stołu kancellarji kuratora okręgu Jan *Soroka*, dozórca i nauczyciel Berdyczewskiéj rządowéj szkoły żydowskiéj 2-go rzędu Franciszek *Wróblewski*, nauczyciele szlacheckich szkół powiatowych — Teofilpolskiéj Aleksy *Kurdiumow*, Łuckiéj Mikołaj *Samarski* i nauczyciel Głuchowskiéj szkoły powiatowéj Aleksander *Tuszyński*; sekretarzami kollegjalnymi—sekretarze gubernjalni: sekretarz rządu Cesarskiego uniwersytetu św. Włodzimierza Władysław *Żołkiewicz*, nadzorcy uczących się w gimnazjach—Białocerkiewskiem Józef *Kamieński* i Mikołaj *Latoszyński*, Niemirowskiego Eufemi *Korzun* i nauczyciel gimnazjum Czernihowskiego Mikołaj *Aleksandrów*; gubernjalnymi sekretarzami — nauczyciele szkół powiatowych: Radomyślskiéj Dyonizy *Czerniawski* i Sosnickiéj, regestrator kollegjalny Piotr *Skryl*; regestratorami kollegjalnymi—kancellarzysta rządu Cesarskiego uniwersytetu św. Włodzimierza Jan *Kozakowski*, nadzorca ogólnéj kwatery uczniów gimnazjum Niemirowskiego Jan *Rung*, nauczyciel Teofilpolskiéj szkoły parafjalnéj Dominik *Siwicki* i dozórca i nauczyciel Kamienieckiéj rządowéj szkoły żydowskiéj 1 rzędu Paweł *Karwasowski*. W wydziale głównego zarządu dróg kommunikacji i publicznych budowli: assesorami kollegjalnymi — radzcy honorowi: budowniczy Wileńskiéj gubernjalnéj kommisji budowniczéj i drogowéj Włodzimierz *Nimetz*, deputat szlachty Witebskiéj gubernjalnéj kommissji budowniczéj i drogowéj Cezary *Stefanowski*, naczelnik stołu technicznego Grodzieńskiéj gubernjalnéj kommissji budowniczéj i drogowéj Filip *Jahołkowski*, pomocnik budowniczego Mińskiéj gubernjalnéj kommissji budowniczéj i drogowéj Andrzéj *Połoński*, deputat szlachty tejże kommissji Rodryk *Swiętorzecki* i budowniczy Mohylewskiéj gubernjalnéj kommissji budowniczéj i drogowéj Władysław *Milanowski*; radzcą honorowym—sekretarz kollegjalny, budowniczy Grodzieńskiéj gubernjalnéj kommissji budowniczéj i drogowéj Władysław *Michałowski* i sekretarzem kollegjalnym—sekretarz gubernjalny, pomocnik budowniczego Mińskiéj gubernjalnéj kommissji budowniczéj i drogowéj Mikołaj *Wołkowicz*. Zostali utwierdzeni: w wydziale ministerstwa narodowego oświecenia—w randze assesora kollegjalnego—adjunkci Cesarskiego uniwersytetu św. Włodzimierza: Mikołaj *Rennenkampf*, Aleksander *Romanowicz-Sławatyński* i Grzegorz *Ciechanowiecki*, w dotychczasowych ich obowiązkach. Zostali przemianowani: w gubernji Wileńskiéj—sekretarzem prowincjalnym—naznaczony pełniącym obowiązek majora 1-éj ostrobramskiéj części Wileńskiéj policji miejskiéj, odstawny porucznik armji Rudolf-Faustyn *Kozłowski*, stosownie do uprzedniéj jego rangi wojskowéj podporucznika. W gubernji Grodzieńskiéj—radzcą honorowym—naznaczony majorem 1-éj części Grodzieńskiéj policji miejskiéj, odstawny kapitan armji Wacław *Wrotnowski*, stosownie do rzeczonéj jego rangi wojskowéj; sekretarzem prowincjalnym—naznaczony urzędnikiem kancellaryjnym w kancellarji naczelnika gubernji, odstawny podporucznik korpusu leśniczych Jan *Łuński*, stosownie do jego uprzedniéj rangi wojskowéj chorążego. W gubernji Mohylewskiéj—dawniejszą rangą wojskową podporucznika—były urzędnik kancellaryjny kancellarji naczelnika gubernji, regestrator kollegjalny Kajetan-Ignacy *Ossowski*. Zostali mianowani przy dymisji: w gubernji Mohylewskiéj—radzcą honorowym—były tłómacz szlacheckiego zgromadzenia deputacyjnego, sekretarz kollegjalny Piotr *Zaranek*, sekretarzem gubernjalnym—były kancellarzysta Klimowickiego sądu powiatowego, regestrator kollegjalny Aleksander *Skarbek-Ważyński*; w wydziale Witebskiéj izby skarbowéj—sekretarzem gubernjalnym—były kancellarzysta przy nadzorcy akcyzyjnym powiatu Połockiego, regestrator kollegjalny Lucian *Korsak*; w gubernji Wileńskiéj — uprzednią rangą assesora kollegjalnego—były gubernialny strapczy spraw kryminalnych, radzca honorowy Andrzéj *Pawłow*.

— Rada państwa, w departamencie praw i w ogólném zebraniu, rozpatrzywszy postanowienie ogólnego zebrania pierwszych trzech departamentów i departamentu heroldji rządzącego senatu, o porządku rozstrzygania próśb mieszczan i włościan skarbowych, zostających na kolei rekruckiéj lub na wezwaniu do ciągnienia losu rekruckiego, o zaliczenie ich do stanu kupieckiego, stosownie do wniosku rządzącego senatu, przez opinję Najwyżéj utwierdzoną 18 czerwca t. r. zamierzyła: odmieniając uwagę 2-gą art. 98-go ustawy rekruckiéj (Zb. Pr. wyd. 1857 r. t. IV) i artykułów 438 i 557 Pr. o stan. (Zb. Pr. wyd. 1857 r. t. IX), postanowić: «Prośby mieszczan i włościan skarbowych, na kolei rekruckiéj lub na wezwaniu do ciągnienia losu rekruckiego zostających, o zaliczenie ich, w czasie od ukończenia zaciągu jednego do ogłoszenia drugiego, do stanu kupieckiego, rozstrzygają ostatecznie: pierwszych—izby skarbowe, a ostatnich—izby dóbr państwa.»

— W przewodniku ekonomicznym czytamy: Utwierdzone zostały kosztorys i rozkład poborów ziemskich na trzy lata od 1860 roku, przyczém ministrowi skarbu pozostawiono prawo powiększyć wysokość naznaczonego obecnie poboru z dusz podatkowych po 2 kop., dla pokrycia wydatków, jakie się okazały w skutek ułożonych w ministerstwie rozkładek i listy ogólnéj, w Syberji zaś wschodniéj po 10 kop. na urządzenie drogi Krugobajkalskiéj.

WILNO.

Główno-zarządzający drogami kommunikacji i gmachami publicznemi jenerał-adjutant jenerał piechoty *K. Czewkin*, 10-go września przyjechał z Grodna do Wilna, 11-go zaś wyjechał *koleją żelazną* do Petersburga.

Kurator okręgu naukowego Wileńskiego jenerał-lejtnant baron *J. Wrangel* wyjechał do Białegostoku.

KILKA SŁÓW O KREDYCIE ZIEMSKIM.

Tak nazwany przemysł dobywający surowe płody, do którego gospodarstwo wiejskie z rolnictwem należą jak część do całości, stanowi najgłówniejszą gałąź przemysłu i jest jedném z najważniejszych zjawisk życia każdego narodu. Na mocnéj i stałéj podstawie gospodarstwa wiejskiego i rolnictwa opierają się dopiéro dwie inne gałęzie przemysłu manufaktury i handel; gospodarstwo wiejskie z rolnictwem służy także za podstawę wszelkiéj prawdziwéj cywilizacji. Historja pokazuje, że cywilizowane narody nie inaczéj doszły do pewnego stopnia cywilizacji, jak zacząwszy od podbicia i opanowania przez pracę sił zewnętrznego przyrodzenia i od rozwinięcia u siebie gospodarstwa wiejskiego wraz z rolnictwem; i przeciwnie widziemy i teraz, że narody stojące na niższym szczeblu cywilizacji nie mają rolnictwa w ścisłém znaczeniu. Jestto już axiomatem nie podlegającym żadnemu zaprzeczeniu, że prawdziwa cywilizacja może się rozwinąć tam tylko, gdzie jest rozwinięty przemysł, a wszelki przemysł opiera się na rolnictwie.

Jeżeli więc wszędzie, wszystko co się odnosi do gospodarstwa wiejskiego, a szczególnie do rolnictwa wzbudza interes, jeżeli wszystko, co sprzyja lub jest przeciwném rozwinięciu téj pierwiastkowéj i zasadniczéj gałęzi przemysłu, wszędzie zasługuje na szczególniéjszą uwagę, to tak być powinno szczególniéj w kraju naszym, jako dotychczas jedynie prawie rolniczym, w którym dalsze dwie gałęzie przemysłu, jeszcze prawie nie exystują. Dla tego to przedsięwzięliśmy w krótkim tym artykuliku zrobić kilka uwag o jednym z najważniejszych warunków korzystnego prowadzenia rolnictwa, o kredycie ziemskim.

Bliższym powodem do zrobienia tego krótkiego poglądu na kredyt ziemski służy nam dokonane już zamknięcie tego kredytu w zakładach kredytowych Cesarstwa i bliskie jego urządzenie na nowych, więcéj racjonalnych zasadach w kształcie b a n k ó w, czyli t o w a r z y s t w k r e d y t o w y c h z i e m s k i c h; o czém przekonać się można z artykułu ogłoszonego w P r z e w o d n i k u e k o n o m i c z n y m. N. 165. 27 lutego (10 marca) 1860 r. pod tytułem „Prace Najwyżéj ustanowionéj komissji dla urządzenia banków ziemskich, czyli stowarzyszeń kredytowych ziemskich“ przez p. Bossakowskiego, sekretarza tejże kommissji, a także z samego projektu kommissji, ogłoszonego w zbiorowém piśmie wydawaném przy przewodniku ekonomicznym pod tytułem „Ekonomista“, i wydrukowanego w oddzielnéj książce, wydanéj przez ministerjum finansów.

Właściciele ziemscy gubernji Petersburgskiéj i Twerskiéj, udali się już z prośbą do rządu o dozwolenie urządzenia kredytu na zasadach podanych w pomienionym projekcie. (Gazeta Petersburgska N. 48 i 70 1860 r.) Gdy spodziewać się należy, że i właściciele ziemscy naszego kraju nie omieszkają tak jak ci drudzy, śpieszymy przeto wyrzec te słów kilka o prawdziwém znaczeniu kredytu ziemskiego, w nadziei, że posłużą one za pobudkę do rychłego urządzenia tego kredytu także i u nas na zasadach, których pożyteczność wykazaną już została przez długoletnią praktykę w innych krajach. Wykład nasz będzie głównie teoretycznym, ponieważ sądzimy, że wszelkie wprowadzenie do praktyki nowéj ekonomicznéj zasady, wtenczas dopiero będzie prawdziwie korzystném, kiedy będzie poprzedzone przez ścisłe jéj roztrząśnienie i racjonalne pojęcie prawdziwego jéj znaczenia.

We wszystkich krajach noszących dziś nazwanie cywilizowanych, przemysł odbywa się na zasadzie rozdziału pracy i zamiany. Produkcja każdego pożytecznego przedmiotu, przynosząca pewny dochód swemu przedsiębiercy, jest jak wiadomo rezultatem działania połączonych usiłowań czterech przemysłowych czynników: właściciela ziemskiego, kapitalisty, przesiębiercy przemysłu i robotnika. Można powiedzieć, że działacze ci przyczynili się do sformowania, czyli produkcji każdego pożytecznego przedmiotu exystującego w jakimkolwiek kraju; właściciel ziemski dla téj produkcji dał swoją ziemię, kapitalista dał narzędzia potrzebne do produkcji, przedsiębierca przemysłu dał pracę umysłową, a robotnicy fizyczną. Jeżeli weźmiemy pod uwagę jakikolwiek produkt przemysłu, zobaczymy, że każdy bez wyjątku ma takie pochodzenie, że każdy bez wyjątku jest rezultatem takiego współdziałania. Każdy np. łokieć sukna, nim się ukazał w kształcie sukna, exystował wprzód w kształcie wełny; wełna była na owcach, dla wyhodowania których potrzebna była ziemia ze wszystkiemi jéj gruntowemi własnościami i paszą; wełna nabytą została przez przedsiębiercę fabryki sukiennéj, na téj fabryce była oczyszczoną, sprzędzoną, ufarbowaną, utkaną i t. d. co wszystko wymagało użycia i zastosowania narzędzi stanowiących kapitał, umysłowéj pracy przedsiębiercy i fizycznéj robotników. Przygotowane takim sposobem sukno, z kolei nabyte zostało przez kupca, w którego magazynie oczekuje na konsumenta. Co tu o suknie, zupełnie toż samo można powiedzieć o każdym bez wyjątku produkcie przemysłu, o każdym np. łokciu jedwabnéj materji, o każdym funcie tytuniu, o każdéj głowie cukru, o każdéj beczce pszenicy lub żyta, o każdym pudzie mąki i t. d. Zwyczajnie ekonomiści mówią, że każdy produkt przemysłu jest rezultatem działania elementów produkcji, których zwyczajnie liczą trzy; ziemia, kapitał, i praca moralna czyli umysłowa i fizyczna.—Dla jaśniejszego wyłożenia zajmującego nas przedmiotu, to jest znaczenia kredytu ziemskiego, potrzeba nam szczegółowo roztrząsnąć jeden z tych elementów, kapitał. Właściwie kapitał niczém innėm nie jest, jak tylko zbiorem narzędzi i środków potrzebnych i służących do wykonania jakiego bądź przemysłowego zajęcia, do produkcji jakiego bądź pożytecznego przedmiotu; narzędzi i środków, przygotowanych przez pracę poprzednią i zastosowanych do nowéj produkcji. Chociaż w teraźniejszym stanie przemysłu, kapitał zwyczajnie się przedstawia w kształcie pewnéj summy pieniędzy, i dla tego częstokroć bywa pojmowany jedynie, jako pewna summa pieniędzy, jednak takowe pojęcie rzeczywiście jest mylne, gdyż istota kapitału nie zależy od zewnętrznego kształtu, w którym może się on znajdować czasowo, ale od usług, które oddaje produkcji, i wszelka summa pieniędzy, wtenczas tylko może być nazwaną kapitałem, kiedy jest użytą na prowadzenie przemysłu, to jest: kiedy będzie obróconą na nabycie narzędzi i środków niezbędnych do prowadzenia jakiegobądź przemysłowego przedsiębierstwa. Naprzykład, jeśli właściciel ziemi, lub przedsiębierca przemysłu rolniczego ma u siebie leżącą summę 50 tys. rubli, dopóki summa ta leży u niego w szkatule, nie może właściwie być nazwaną kapitałem; staje się ona nim dopiéro wtenczas, kiedy użytą będzie na prowadzenie produkcji rolniczéj, to jest: kiedy za nią nabędą się narzędzia rolnicze, kupi się bydło robocze i oborne, urządzą się młockarnie, wykona się drenaż, najmie się ziemia lub robotnicy i t. d.

Chociaż każdy produkt przemysłu może być rezultatem produkcji i pojedyńczego człowieka, który takim sposobem może w sobie łączyć charakter właściciela ziemskiego, kapitalisty, przedsiębiercy przemysłu i robotnika, chociaż może się zdarzyć, że taki producent może być razem i konsumentem produkowanych przez siebie przedmiotów, jednakże w teraźniejszym stanie przemysłu zjawisko takie jest tylko wyjątkiem, a zwyczajnie dzieje się tak, że właściciel ziemski, kapitalista, przedsiębierca przemysłu i robotnik, są osobami oddzielnemi i całe od siebie różnemi, i przy tém cały przemysł wykonywa się przez przedsiębierców, którzy produkują nie na własną jedynie potrzebę, ale dla zamiany, sprzedaży czyli odbytu. Producenta, który jest zarazem właścicielem ziemskim, kapitalistą, przedsiębiercą przemysłu, robotnikiem i razem konsumentem produkowanych przez siebie przedmiotów, w naszym kraju może przedstawiać każdy wolny rolnik, właściciel kawałka ziemi, który na tym kawałku, własnemi narzędziami i sam osobiście pracując, produkuje zboże i ogrodowiny, które sam spożywa, hoduje owce, z wełny których wyrabia dla własnego użytku sukno i t. d. W Anglji lub Belgji, takiego producenta znaleźć byłoby daleko trudniej, gdyż taki stan przemysłu, jakeśmy to już powiedzieli, w społeczeństwach rozwiniętych, wedle nowoczesnych zasad ekonomicznych, exystować nie może i zwyczajnie na fundamencie rozdziału pracy cały przemysł odbywa się za pośrednictwem specjalnych przedsiębierców. Dla tego ilość, charakter, techniczne usposobienie takich przedsiębierców, także ich stosunki do właścicieli ziemskich, kapitalistów i robotników, są w każdém państwie przedmiotami pierwszéj wagi, na które wszędzie, osobliwie w ostatnich czasach zwraca się szczególniejsza uwaga.

Na tymże samym fundamencie rozdziału pracy w społeczeństwach nowoczesnych i rolnictwo, wraz z innemi gałęziami przemysłu, prowadzi się także za pośrednictwem specjalnych przedsiębierców przemysłu rolniczego; dla tego i dobry stan rolnictwa jakiego bądź kraju poznaje się zwyczajnie z dobrego bytu przedsiębierców rolnictwa w tym kraju, z ilości i gatunku produkowanych przez nich produktów rolnictwa. W naszym kraju przedsiębiercą przemysłu rolniczego jest possessor lub arendarz ziemi, gdzieindziej fermer. Właściciel ziemi, jeśli sam osobiście zajmuje się gospodarką, nosi na so-

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Przyrzekliśmy w dzisiejszym poglądzie bliżéj roztrząsnąć sprawę włoską. Cztery ważne pisma, przyniesione przez ostatnie dzienniki, dozwolą nam ocenić jéj stan obecny z właściwego stanowiska. Król Wiktor-Emmanuel w swéj proklamacji do wojska, a hr. Cavour w memorandum do dworów; Garibaldi w odezwie do Palermitanów, dziennik zaś le Constitutionnel w uwagach nad odwołaniem z Turynu posła francuzkiego, rzucają wielkie światło na powikłania, do których opanowanie Neapolu dało powód.

Rozbiór zdarzeń i zgłębienie wyżéj wspomnianych aktów, znowu nas zmusza podnieść głos skargi przeciw cesarzowi Francuzów. Czułość, jaką okazał na pierwszą wieść o okrucieństwach syryjskich, szlachetność, z jaką pośpieszył na pomoc chrześcijaństwu, wzniosłość wyrzeczonych słów do wojska przy wysłaniu go na tę pełną chwały wyprawę, stateczne postanowienie utrzymania w Europie pokoju, powinny były przejednać dla Napoleona III wiele serc zażalonych i za to, czego się w domu dopuścił i za to co za Alpami z jego winy zaszło. Ale świeże odwołanie posła z Turynu, znowu wyprowadza na jaw tę nieszczęsną samolubną, w półśrodki brzemienną i wszelkie wyższe uczucie krzywdzącą politykę, którą gabinet Tuilleryjski od czasu umowy w Villafranca rozwinął. Przypomnijmy sobie choć w głównych zarysach całe postępowanie cesarza.

Rozpoczynając wojnę z Austrją, w pamiętnéj odezwie do ludów włoskich, Napoleon wyrzekł te słowa: *Włochy wolne być muszą od Alp do Adryatyku;* później po zdobyciu Mediolanu, snadź nie wiedząc jak długo walka potrwa, odezwał się do całéj ludności włoskiéj: „Zjednoczcie się, urządźcie się w wojsko, śpieszcie pod chorągwie Wiktora Emmanuela,“ i używając niemal słów naszego wieszcza: „dziś potrzeba prawicy, a jutro trzeba praw,“ powiedział: „dziś bądźcie żołnierzami, abyście jutro mogli zostać obywatelami.“ Wkrótce atoli nie pomny na własne słowa, zawarł układ w Villafranca, który powinien by zupełnie rozczarować Włochów, gdyby wyrazy „od Alp do Adryatyku“ „zjednoczcie się pod chorągwią Wiktora Emmanuela,“ nie wraziły się, jak głos przykazań Bożych w serca wszystkich Włochów. Nie mogli oni wierzyć, aby Napoleon rzucił w półdrogi najświętszą sprawę, za jaką kiedykolwiek miecz Francji z pochew wydobyto. Ten krok, tak nagły, tak niespodziany, przypisywano widokom chwilowéj i lubiącéj otaczać się tajemnicami polityki, nie tracono jednak nadziei, że rozpoczęte dzieło wznowionem zostanie i czego oręż niezdołał, to rokowania dokonają. W upływie czasu między traktatem Zurichskim, a mającym się zebrać kongressem, rzucona na świat pełna znaczenia broszura: „Papież i Kongres,“ potężnie nadzieje jedności włoskiéj podniosła. Wszyscy widzieli, że zespolenie panowania duchownego ze świeckiem, doczesnemu dziedzictwu kościoła nadawało znamię świętości; wszyscy obawiali się, aby ten co z takiem upodobaniem przybiera nazwę, arcychrześcijańskim królom nadaną, starszego syna kościoła, nie chciał bronić doczesnéj jego nietykalności. Owoż dla umysłów nawet tych Włochów, którzy z proroczem jasnowidzeniem zjednoczenie całéj ojczyzny za rzecz najłatwiejszą poczytywali, oddzielne warunki bytu krajów papieskich były przedmiotem nieposledniéj troski. Pismo: „Papież i Kongres,“ nie bez słuszności Napoleonowi przypisywane, zdjęło im kamień z serca. Włosi uwierzyli, że zostawienie Rzymu z obwodem na własność Ojca św., że uposażenie przez wyznawców stolicy apostolskiéj, dla zapewnienia jéj należytéj świetności, wszystkiemu zaradzi, a więc posiadłości kościelne nie przeszkodzą Włochom być jednolitemi i nie rozedrą na dwie obce sobie połowy krajów północnych i południowych. Kongres nie doszedł do skutku. Włosi rozpoczęli swój świetny zawód zjednoczenia, wbrew twierdzeniom polityków francuzkich i niemieckich, o niepodobieństwie zlania się krajów włoskich w jednę całość dla niepokonanych wstrętów i niezgod, jakie od wieków synów téj ziemi między sobą różniły, połączenie odbyło się jednomyślnie i z zadziwiającym porządkiem. Skoro więc raz Włosi na drogę połączenia weszli, skoro raz pojedyńcze ludności największą gotowość do ofiar osobistych korzyści dla sprawy powszechnéj okazali, skoro Mediolan i Florencja najmniejszéj zazdrości, iż nie one ale Turyn był stolicą państwa, nie objawiły, myśl jedności, z dniem każdym potężniejąc, stała się aktem narodowym politycznéj wiary. Wprawdzie rząd francuzki, zdawał się niechętnie patrzeć na ten przejaw zrastania się rozdartych części w jedno ciało, ale raz uznawszy zasadę powszechnego głosowania i nieinterwencji, tę niechęć milczeniem pokrywał. Nadto stanowcze w téj mierze słowo Anglji, zamykało mu usta, tak dalece, że nawet dzienniki francuzkie o autonomji toskańskiéj i o federacji włoskiéj zamilkły; tak dalece, że wyprawa Garibaldiego nie stała się powodem do żadnéj protestacji, że nakoniec błagalne wołanie króla neapolitańskiego, obojętność tylko znalazło. Po tych wszystkich, bystro po sobie następujących zdarzeniach, po tylukrotnych najuroczystszych obietnicach, że zasada nie wdawania się cudzoziemców we włoskie sprawy zostanie nietykalną, że urządzenie przyszłości półwyspu od samych tylko Włochów zależeć będzie,—nic dziwnego, że Włosi poczytywaliby za zdradę ojczyzny nie pracować z całéj duszy, ze wszystkich sił swoich nad zlaniem pięknych swych krajów w jednolitą całość. Nie podlegało to więc najmniejszemu sporowi, że jedność powinna być celem spólnych dążeń; lecz różniono się co do czasu i środków. Rząd piemoncki od chwili, w któréj przekonał się, że królestwo Obojga Sycylji oddzielnie istnieć nie chce, że wzniosłą myślą włoskiego patryotyzmu uniesione, nawet półmiljonową swoją stolicę najchętniéj sprawie powszechnéj poświęca, zamierzał ogromne zasoby tego państwa z własnemi zespolić, flotę jego na włoską zamienić, więcéj niż 100,000 wojska z własnem połączyć i wówczas dopiero, kiedy 350,000 zbrojnych, wspartych 150 okrętami, będzie mógł do boju wyprowadzić, wówczas wojnę Austrji wypowiedzieć i bez żadnéj obcéj pomocy, włoskiemi tylko siłami, z Włoch ją wyrugować. Ta myśl nie była dla nikogo tajemnicą; wszystko zaręczało szczęśliwe jéj wykonanie. Wielkie mocarstwa, jedne wyraźnem, drugie domniemanem przyjęciem zasady nieinterwencji, przeszkadzać ziszczeniu jéj nie mogły; przyszłość Włoch, sławna, jasna, niewątpliwa, radowała już poczciwe serca, gotowe cierpliwie oczekiwać jeszcze rok, lub mało co więcéj, na trwałe jéj ustalenie. Jeden tylko Napoleon nie cieszył się tą przyszłością, bo na nieszczęście niechciał wyrzec się samolubnych widoków, nie chciał rozstać się z przestarzałą polityką francuzką, która za kamień węgielny własnej potęgi, poczytywać każe słabość państw ościennych. Myśl rzucona przez cesarza, myśl federacji już dziś w żaden sposób ziścić się nie może, bo któż związek złoży? W Villafranca mogło się jeszcze zdawać, że Toskańczycy usłuchają głosu książęcia Poniatowskiego i dom Lotaryngski na tron przywrócą, że hr. Reiset skłoni Bolonję, Parmę i Modenę pod pewnemi rękojmiami przyjąć upadłe rządy. Wówczas papież, trzy królewskie i trzy książęce państwa, mogłyby pozór jakiś federacji przedstawiać, ale dzisiaj, kiedy tylko papież, cesarz austryjacki i król włoski, pozostali, czyż taki tryumvirat, z pierwiastków w ciągłej z sobą walce będących złożony, jest możliwym? I jak choć na chwilę przypuścić, aby przedstawiciele trzech tak różnych dążeń w czemkolwiek zgodzić się z sobą zdołali? Mimo to jednak, cesarz Napoleon obstaje ciągle za federacją, a przynajmniéj najbliżsi powiernicy jego myśli nie wahają się twierdzić, że ta myśl jest wrzeciądzem, na którem obraca się polityka zewnętrzna francuzkiego rządu. Niedawno jeszcze hr. Persigny wyrzekł na radzie powszechnéj swych obywateli, że Niemcy dla tego nie są groźnemi dla Francji, iż stanowią federację, że ten ich skład rządowy odejmuje im siły i że Francja działałaby wbrew własnemu dobru, gdyby nie przeszkadzała zlaniu się ich w jednę całość. Co mężowie stanu poczytują za prawdziwe względem sąsiadów północnych, to dziennik połurzędowy le Constitutionnel wypowiedział względem południowych. Zwracamy uwagę czytelników naszych na pismo jego, umieszczone w dzisiejszym Kurjerze. Z niego ujrzą, że Napoleon nie chce szczęścia Włoch, że zazdrości i lęka się ich przyszłéj wielkości, że wolałaby widzieć je skrępowane sąsiedztwem i zabójczym wpływem Austrji, że nakoniec gorzko żałuje słów swoich „Włochy wolne od Alp do Adryatyku; Włochy zjednoczone i zbrojnie urządzone pod chorągwią Wiktora Emmanuela„. Nie mogąc atoli potępić co sam pochwalał, cofnąć co zwycięzki oręż francuzki wykonał, w dziecinnem rozdąsaniu, chwyta się lada pozoru, czy nie potrafi ducha zwątpienia i trwogi w sercach włoskich zaszczepić; zerwać bowiem z Piemontem, a tem bardziéj po nieprzyjacielsku przeciw niemu wystąpić, w żaden sposób nie może i dla tego tłómacz jego myśli, le Constitutionnel, zmuszony jest wyznać, że Francja, mimo odwołania swego posła, starać się musi, aby Piemont nie przestał być jéj przedmurzem na południu. Tak więc jest rzeczą widoczną, że Francja nie tylko wojny Piemontowi nie wypowie, ale nawet gdyby, skutkiem prawdopopodobnych powikłań, przewaga Austrji ciężką być poczęła, znowu złote orły francuzkie odbiją promienie Alpejskiego słońca i znowu czarne orły Austryjackie pierzchać przed niemi będą.

Co do ważnego kroku Wiktora-Emmanuela, wywołanym on został przez jednę z tych politycznych konieczności, przed któremi wszelkie względy podrzędne ustępują. Od czasu pisma: Papież i kongres, a zwłaszcza od oświadczenia jenerała Denoue, że Rzym z jego obwodem, że Viterbo i Civita-Vecchia znajdują się pod wyłączną opieką Francji, Włosi uwierzyli, iż dalsze posiadłości kościelne mogą być natychmiast wcielone, że tym sposobem królestwo Neapolitańskie drogą lądową połączy się z krajami pod berłem Wiktora Emmanuela zostającemi i że rozwój sprawy włoskiéj szersze zyskuje pole. Nadto Garibaldi, w skutek wymagań dyplomacji, naglony przez króla do zaniechania wyprawy na stały ląd neapolitański, rozumiał, iż mu ten pierwszy raz nieposłusznym być należało. Najświetniejsze powodzenie uwieńczyło to nieposłuszeństwo i dyktator uwierzył, że chwila wyzwolenia całych Włoch uderzyła. W odezwie swojéj do Palermitanów, wyraźnie oświadczył, że z Kwirynalu połączenie Obojéj Sycylji z Piemontem ogłosi; skąd inąd zaś wiadomo, że na czele 80,000 zbrojnych do państw kościelnych chce wtargnąć. Aby więc sprawy włoskiéj nie narazić na groźne zawikłania, aby nie dopuścić starcia się ochotników Garibaldiego z żołnierzami francuzkimi, aby nakoniec ruch rewolucyjny w całych Włoszech nie zapanował, nic Wiktorowi Emmanuelowi nie pozostawało, jak wprowadzić swe wojska do Marchji i Umbrji, aby i niewczesny zapęd Garibaldiego pohamować i Ojca św. od bezwzględnéj Garibaldowskiéj natarczywości zasłonić. Memorandum hr. Cavour z niezrównaną jasnością i prawdą wyłożyło te wysokie pobudki porządku społecznego i międzynarodowych względem Francji obowiązków; odezwa zaś królewska do wojska jest nowym dowodem najwyższéj zacności jego duszy; jesteśmy pewni, że nikt bez rozrzewnienia tych prześlicznych wyrazów nie odczyta.

Teraz każdy zada sobie pytanie, jakich następstw oczekiwać z obecnego powikłania należy. Niebezpiecznem jest zadanie politycznych proroctw, ale z bliższéj rozwagi tego, na co patrzymy, zdaje się rzeczą pewną, że Garibaldi, który w odezwie do wojska neapolitańskiego, dziś przez nas umieszczonéj, wzywa je do boju z Austrją, wkrótce na Wenecję uderzy; że flota, dziś pod rozkazami jego będąca, wypłynie na morze Adryatyckie i brzegi Istrji i Dalmacji niepokoić pocznie, że nadmorska ludność, częścią z Włochów, a częścią ze Słowian złożona, powstanie dla powetowania wiekowych krzywd niemieckiego ciemięztwa, że dla gaszenia wybuchających pożarów, Austrja znaczną część wojsk w Wenecji skupionych będzie musiała na te rozciągłe, a bezbronne brzegi rzucić, bo drobna jéj flotylla, któréj matkowie, po większéj części Włosi i Słowianie, albo natychmiast do Garibaldiego przejdzie, albo przynajmniéj oporu stawić nie będzie. Za pierwszem ukazaniem się okrętów pod flagą włoską z Sabaudzkim krzyżem, Austrja Piemontowi wojnę wypowie, a wtenczas przyjdzie do krwawych bojów, w które Europa się nie wda, ale w których na końcu Włosi zwyciężą.

Upadek dynastji Burbonów w Neapolu ma w naszych ojczystych dziejach choć daleki, ale nie zaprzeczony oddźwięk. Nieszczęścia Polski wyszły na dobre Francji i Hiszpanji. W roku 1733 wola narodu powołała na osierocony tron Piastów i Jagiełłów Stanisława Leszczyńskiego. Na nieszczęście ludzkości, jeszcze zasada niewdawania się w obec sprawy lubo tak prosta, tak dla wszystkich pojętna, nie urosła do wysokości publicznego prawa. Cesarz Karol VI pierwszy wystąpił przeciw majestatowi polskiego narodu i, jak to Austryjacy czynić zwykli, cudzą krwią, cudzemi pieniędzmi niemca na tronie polskim osadził. Ludwik XV, mszcząc się krzywdy swojego teścia, przymierze z królami, Sardyńskim i Hiszpańskim zawarł i po długiéj wojnie cesarza austryjackiego, za to, że tak niewdzięcznie i niesprawiedliwie Polaków gnębił, do wyrzeczenia się królestwa obojga Sycylji zmusił i traktatem, 1738, w Wiedniu podpisanym, młódszą dzielnicę Hiszpańskich Burbonów na tron neapolitański powołał. Potomkowie Karola III nie umieli uszczęśliwić téj, od Boga błosławionéj, najpiękniejszéj części ziemi, która dziś od króla, u podnóża Alp panującego, w którego żyłach zacna, szlachecka krew Krasińskich płynie, i swobody i wskrzeszenia wszelkich cnót, i domowych i społecznych, oczekuje. Zaiste, wierniejszego przewodnika do tego, co jest wzniosłem i dobrem, nie znajdzie. I jeżeli przykład panującego najdzielniéj wpłynąć może na uszlachetnienie całych pokoleń, Wiktor-Emmanuel niewątpliwie uzacni ten lud neapolitański, który, ku podziwieniu świata, okazał się do wszystkich cnót obywatelskich tak pochopnym.

WŁOCHY.

PIEMONT. Turyn, *11 września.* Jenerał Cialdini wszedł dzisiaj do Romanji. Otrzymane wiadomości nie pozwalały już opóźniać tego kroku, bo Garibaldi nie zaniechał swego programmatu i chce wtargnąć do państw papieskich. Gabinet działa

---

bie podwójny ekonomiczny charakter, właściciela ziemi i przedsiębiercy przemysłu rolniczego.

Dla jasnego i dokładnego zrozumienia właściwego znaczenia kredytu ziemskiego, potrzeba nam przeto rozważyć jaki jest najgłówniejszy interes 1) właściciela ziemi i 2) przedsiębiercy przemysłu rolniczego.

Najpierwszym i najgłówniejszym interesem każdego właściciela ziemi oczywiście jest, aby ziemia będąca jego własnością nie próżnowała, aby była użytą do produkcji, gdyż pod tym tylko warunkiem może mu ona przynieść pewny dochód. Najpierwszym zaś warunkiem dla tego, aby ziemia była użytą do produkcji jest zastosowanie do niéj kapitału, czyli jak się mówi zwyczajnie włożenie w nią kapitału. Takowe złączenie i zespolenie ziemi z kapitałem, stanowi właściwy cel kredytu ziemskiego, czyli raczéj sam kredyt ziemski niczém inném nie jest tylko stowarzyszeniem właściciela ziemi z kapitalistą, mającém na celu zrobić ziemię produkcyjną, bądź przez zastosowanie do niéj narzędzi i środków do prowadzenia poprawnego gospodarstwa, bądź przez zdjęcie z niéj rozmaitych leżących na niéj ciężarów. Jeżeli właściciel ziemski sam posiada kapitał dostateczny dla tego, aby uczynić ziemię jego produkcyjną, wtenczas rzec można, iż stowarzyszenie takie exystuje w jednéj jego osobie, że on posiada podwójny ekonomiczny charakter właściciela ziemi i kapitalisty; najczęściéj jednak tak się nie dzieje; najczęściéj właściciel ziemi i kapitalista są dwiema zupełnie oddzielnemi osobami, i każdy z nich żąda produkcyjnego użycia, jeden swojéj ziemi, drugi swego kapitału. Dla dopięcia tego celu potrzeba im nieodzownie wejść ze sobą w stowarzyszenie, bez którego ani ziemia jednego, ani kapitał drugiego z nich, nie będą mogły produkować i nie przyniosą dochodu.

To cośmy dopiero powiedzieli, stosuje się do interesu właściciela ziemi; zobaczmyż, jaki jest ekonomiczny interes przedsiębiercy przemysłu rolniczego. Dla tego żeby ziemia mogła produkować i przynosić dochód, nie dość jest, żeby w nią włożony był kapitał, żeby na niéj były inwentarze (obora), nawóz, żeby na niéj exystowały budowy gospodarcze i maszyny, żeby na niéj był wykonany drenaż, i t. d. potrzeba jeszcze koniecznie, aby kierunkiem mającéj się odbywać na téj ziemi produkcji rolniczéj zajął się specjalny przedsiębierca przemysłu. Może tak być, że właściciel ziemi jest razem i takim przedsiębiercą, zwyczajnie jednak bywa inaczéj, i przy exystujących teraz warunkach ekonomicznego bytu społeczeństw, opartego na rozdziale pracy i zamianie, lepiéj jest nawet, aby było inaczéj, lepiéj jest, aby właściciel ziemski i przedsiębierca przemysłu rolniczego byli dwiema zupełnie od siebie różnemi osobami. Oczywiście interesem każdego przedsiębiercy przemysłu rolniczego, a zatém i samego rolnictwa jest: 1) produkować jak można najtaniej, z jak najmniejszém wysileniem, przedmioty jak można najdoskonalsze i najpożyteczniejsze. 2) mieć jak można najrychlejszy i najczęstszy odbyt produkowanych przedmiotów. Ten interes przedsiębierców przemysłu rolniczego wspólny im jest z przedsiębiercami każdego innego przemysłu jak fabrycznego tak i handlowego. Jakimże sposobem przedsiębierca przemysłu rolniczego może dostąpić zadosyćuczynienia temu interesowi? Oczywiście, co do pierwszego punktu, będzie on produkował jak można najtaniej, wtenczas, kiedy będzie miał jak najlepsze usposobienie fachowe i kiedy do produkcji będzie używał narzędzi jak najdoskonalszych, to jest: kiedy będzie posiadał stosowny kapitał moralny i materjalny. Co do drugiego punktu, każdy przedsiębierca przemysłu rolniczego, dostąpi zadosyćuczynienia swemu interesowi wtenczas, kiedy na produkta jego przemysłu, zawsze exystować będzie żądanie, kiedy one będą pokupne, kiedy będzie mógł jak najłatwiejszym sposobem przewieść te produkta na miejsca, w których one są potrzebne, to jest: kiedy między miejscem, w którém odbywa się przedsiębierstwo rolnicze i miejscem odbytu produktów tego przedsiębierstwa będą exystowały drogi jak najdoskonalsze, kiedy nareszcie w samém miejscu odbytu tych produktów będzie wielu kapitalistów, używających swoich kapitałów na zakupowanie produktów jego przemysłu. W praktyce zwyczajnie się mówi, że przedsiębierca każdego przemysłu, dla prowadzenia swego przedsiębierstwa potrzebuje dwojakiego rodzaju kapitału: stałego i ruchomego; to się da zastosować i do przedsiębiercy przemysłu rolniczego. Pod imieniem kapitału stałego rozumie się taki, który spełnia swoją funkcję, pomaga produkcji i przynosi dochód, albo nie przemieniając właściciela, albo nie przemieniając kształtu, w którym exystuje; pod imieniem zaś kapitału ruchomego, rozumie się zwyczajnie taki, który, dla spełnienia swéj funkcji, dla tego aby pomódz produkcji i przynieść dochód, musi zmienić miejsce, właściciela, albo pierwiastkową formę. W zastosowaniu do przedsiębierstwa przemysłu rolniczego, kapitałem stałym są np. inwentarze (bydło robocze i oborne) drenaż, budynki gospodarcze, gorzelnie, młóckarnie, i t. d.; kapitałem ruchomym są same produkta rolnicze, przeznaczone na odbyt i sprzedaż. Tak tedy interes każdego przedsiębiercy przemysłu rolniczego, (czy to fermera, czy sąmego właściciela ziemi, zajmującego się przedsiębierstwem rolniczém) wymaga, aby kapitał używany przez niego do produkcji zawsze był jak w najlepszym stanie i przynosił jak najwięcéj korzyści. W tym względzie przedsiębiercom przemysłu rolniczego, również jak i przedsiębiercom innych gałęzi przemysłu przynosi pomoc kredyt. Dla tego, aby kapitał nieruchomy przynosił cały pożytek, jaki przynieść może, oczywiście powinien zawsze być w poprawnym stanie, zawsze być zdolnym do produkcji, dla tego potrzebuje od czasu do czasu odnowienia i poprawy. Każde takie odnowienie kapitału rolniczego nieruchomego praktykujące się, albo w pewnych, mniej lub więcéj od siebie odległych epokach, albo stale rok rocznie, rzeczywiście niczém się nie różni od początkowéj spółki, czyli stowarzyszenia właściciela ziemskiego z kapitalistą, od pierwiastkowego zastosowania kapitału do ziemi i dla tego powinno być odniesioném do pierwszéj kategorji kredytu ziemskiego, o któréj jużeśmy mówili—W saméj rzeczy, wszystko jest jedno, czy w ziemię, która do tego czasu próżnowała, włożyć kapitał, w kształcie budowli, narzędzi, maszyn i t. d., czy raz włożony kapitał odnawiać ciągle, podtrzymywać w dobrym stanie budowle, odnawiać, albo wprowadzać nowe, poprawne narzędzia i t. d. Jak w jednym tak w drugim razie, właściciel ziemski, jeśli nie jest zarazem kapitalistą, może z pożytkiem udawać się do kredytu.

Co do kapitału ruchomego, (użycie którego szczególniej należy do przedsiębiercy przemysłu rolniczego), ten, jak w każdém przedsiębierstwie, tak i w przedsiębierstwie rolniczém, dla przyniesienia jak największéj korzyści, powinien obracać się jak najczęściéj i jak najprędzej. Przedsiębierca przemysłu rolniczego, wtenczas dopiero może powiedzieć, że przedsiębierstwo swoje prowadzi regularnie i korzystnie, kiedy zawsze i stale ma odbyt swoich produktów; produkta te, stanowiące jego kapitał ruchomy, będąc sprzedanemi, czyli jak mówią ekonomiści konsumowanemi, dadzą mu dopiéro możność prowadzenia nadal jego przedsiębierstwa, dalszéj produkcji i pobieraniu dochodu. Ztąd się jawnie okazuje, co za szkodę dla przedsiębierstwa rolniczego, i dla całego kraju przynosi upadek cen na produkta rolnicze, albo wszelkie zatamowanie odbytu takowych produktów; kapitał ruchomy, nieodbicie potrzebny dla prowadzenia przedsiębierstw rolniczych, który funkcją swą może wypełnić, w takim tylko razie, kiedy będzie jak najbardziej ruchomym, w skutek takowego zmniejszenia odbytu lub jego zatamowania, przestaje być ruchomym i nie może przynosić dochodu. Zadaniem przeto kredytu, w takim razie jest, uruchomić ten kapitał. W razie np., gdyby ceny na zboże, wełnę lub inny jaki produkt gospodarstwa wiejskiego upadły do tego stopnia, iż byłyby niższe niż rzeczywiste koszta ich produkcji, sprzedać te produkta po takich cenach, byłoby dla przedsiębiercy gospodarstwa wiejskiego oczywistém zniszczeniem, wyraźnem zmniejszeniem kapitału, a zatém i poderwaniem saméj produkcji. Jeżeli w jakim bądź kraju znaczna ilość przedsiębierców gospodarstwa wiejskiego ucierpi z tego powodu, w takim razie oczywiście i cały kapitał rolniczy tego kraju zmniejszy się w znacznym stopniu i kraj cały ucierpi nie mało.

(d. c. n.)

więc w sprawie porządku, w sprawie nietylko Włoch, lecz Europy, bo niebezpieczeństwa były wielkie. Garibaldi nie oszczędzi ani Rzymu, ani ojcowizny św. Piotra, choćby mu przyszło bić się z wojskiem francuzkiem, zajmującem Rzym i Civita-Vecchia. Deputacja złożona z licznych znakomitości Romańskich przybyła wczoraj do Turynu; dziś ma być przyjętą przez króla. Złożona jest, między innymi z pp. *Ricci* z Maceraty, *Guardabassi* z Peruzy i *Cressi* z Pesaro. Deputacja błaga o przyłączenie tych obwodów do piemonckiego kraju; dyplomacja znowu nadzwyczaj się zasępiła; rady mocarstw z każdym dniem stają się natarczywszemi. Wszakże inaczéj być nie mogło, jeśli rewolucja miała być powstrzymaną w swym pędzie; gabinet turyński poszedłszy za zdaniem dworów paryzkiego i londyńskiego, nie wziął udziału w wyprawie Garibaldiego. Jakiż był tego skutek? zamiast kierowania ruchem, został przezeń pochwyconym i omało niepadł jego ofiarą. Trzeba było kroku stanowczego, aby wyjść z téj trudności. Nie było ani jednéj chwili do stracenia. Dopóki nieład w najrozliczniejszych przejawach miotał tylko Sycylją, można było mieć nadzieję zatrzymania go w obrębach wyspy i zaradzenia mu w swoim czasie, lecz skoro pan Mazzini, oszukując prawość Garibaldiego, począł pracować nad zaszczepieniem podobnegoż nieładu na granicach piemonckich, wolność wyboru zniknęła. Niewątpliwie położenie jest arcytrudne. Wojsko królewskie nie uderzy na Wenecję, a nawet nie dozwoli, aby to uczynił Garibaldi na własną rękę, ale czyż Austrja stać będzie z założonemi rękami, lub nie czekając nawet rzeczywistego natarcia na swe granice, lecz sądząc je być tylko zagrożonemi nie dobędzie miecza z pochew?

Oto jest wielkie pytanie, niepokojące gabinet londyński, który już znowu widzi wojska francuzkie we Włoszech.

Do powyższego listu, pisanego do redakcji dziennika *Le Nord*, taż redakcja dołącza inny, zawierający dosyć ciekawe szczegóły.

W roku 1829 ks. Metternich powiedział jenerałowi Krasińskiemu: *Austrja zna tylko jednego wroga, będącego razem wrogiem wszystkich tronów; zna tylko dwie walczące siły, t. j. niszczącą i zachowawczą. Ta ostatnia była podstawą naszego systematu.* Gdyby książe żył jeszcze, mógłby dodać: *i przyczyną naszego upadku,* to zdanie byłoby na swojem miejscu. Austrja przez traktaty 1814 i 1815 ujrzała rozszerzone swe granice w Niemczech i Polsce, oraz wzrost swéj potęgi we Włoszech, już to przez posiadłości rzeczywiste, już to przez wpływ na panujących w półwyspie. Dziś daje się widzieć obalonym porządek rzeczy poczytywany za arcytrwały, siłę zaś, którą mąż stanu świętego przymierza nazywał niszczącą, postrzegamy dźwigającą na jego zwaliskach zupełnie nową i niepożytą budowę. Ostatni Burbon tron swój opuścił; panowanie jego było zbyt krótkie, ale dosyć długie do ujrzenia jak się w około niego kruszyły wszystkie podpory, poczytywane za niezłomne. Liczył on na policję i wojsko wewnątrz, na Austrję zewnątrz swego kraju. Policja jego została rozwiązaną, a jéj naczelnicy zmuszeni byli kryjomo uciekać, by uniknąć zemsty ludu. Wojsko jego stajało jak śnieg wiosenny; flota oddaje się Wiktorowi-Emmanuelowi, a mała liczba ludzi, którzy sądzili, że wolno im będzie wytrwać w wierności, przystępują do nowego porządku rzeczy. Garibaldi wchodzi tryumfujący do stolicy byłego królestwa Obojga Sycylji. Najpochlebniejsze obietnice czynione flocie nie mogły jéj skłonić, by odpłynęła do Tryestu; wojsko idzie w jéj ślady, a gdy podstawy władzy burbońskiéj z pod nóg się wymykają, cała budowa, spoczywająca na zachowawczéj sile ks. Metternicha, runęła. Zaledwie Franciszek II opuścił Neapol, wnet utworzył się rząd tymczasowy. Pp. Agresti i Libertini, dwaj zapaleni Mazziniści, przybrawszy do spólnictwa pana Ricciardi, człowieka niemniéj zapalonego, ale dobréj wiary, zagarnęli rząd wbrew życzeniom i woli ludności. Naradzano się w Neapolu nad wysłaniem deputacji do Garibaldiego z prośbą o naznaczenie innego rządu i z protestacją przeciw tym przywłaszczycielom. Gdy Garibaldi jeden wszedł do stolicy, poprzedził swe wojsko dla przekonania się na własne oczy jak rzeczy stały; skoro dyktator obeznał się z właściwym duchem tego mazzinistowskiego rządu, nietylko ogłosił go za rozwiązany, lecz rozkazał natychmiast uwięzić trzech składających go członków. Bezpośrednio utworzono nowy rząd w imieniu Wiktora-Emmanuela, do którego weszli pp. Pisanelli, Scialoja, Cosenz i Liborio Romano. Neapol świątkuje; okrzyki: Niech żyje Wiktor-Emmanuel i Garibaldi, rozlegają się z końca w koniec miasta. Wojska Piemonckie już znajdujące się w zatoce, pomnożone będą nowemi zasiłkami, które wypłyną dziś wieczorem z Genui dla utrzymania tam porządku i spokojności; flota wywiesiła flagę włoską z herbem Sabaudzkim. Okręta zostały przechrzczone, między innemi statek *Monarca* nazwany *Il Re galantuomo*.

Wiadomości z Neapolu musiały niezbędnie oddziaływać na Marchje i Umbrję. Oddawna były ogromne wrzenia w tych krajach i rozjątrzenie rosło z każdym dniem przez ponawiane gwałty cudzoziemskich najemników, z których wojsko papieskie się składa. Austrja nie przestawała wyprawiać co najczęściéj swoich żołnierzy do Ankony pod nazwą zaciężnych. Niebezpieczeństwo stawało się coraz groźniejsze dla naszych granic. Hr. Cavour niejednokrotne czynił przedstawienie i protestacje, lecz nie raczono na nie odpowiadać i zostawiano je bez skutku. Hr. della Minerva, dawniejszy nasz poseł w Rzymie, wezwany został do Turynu i, po wzięciu *ultimatum* hr. Cavour, udał się na dwór papieski. Być może, że jenerał Cialdini, znaglony okolicznościami, rozpoczął działania nieczekając odpowiedzi na *ultimatum*. To mogło nastąpić, gdyby krwawe płomię powstania miało wznowić okropności rzezi peruzkiéj. Rząd nasz niemoże brać na siebie odpowiedzialności w obec podobnych zdarzeń. Austrja niedaje znaku życia. Czy to jest taktyką z jéj strony? Nikt nie ufa zapewnieniom gabinetu wiedeńskiego, przygotowania Austrji, pośpiech, z jakim je wykonywa i czynność, którą rozwija, dowodzą, że czeka póki nie uderzy jéj godzina. Austrja nie uwodzi się złudzeniami; wie ona dobrze, iż lepiéj jest ważyć wszystko, niż przez nieczynność wszystko stracić. Tymczasem, gdy Austrja nam grozi, przygotowujemy się bez ustanku. Skoro przyłączenie Sycylji zostanie ogłoszonem, lub po dokonaniu jakiego świetnego czynu, parlament będzie zwołany. W obecnéj chwili hr. Cavour nie zażąda pełnomocnictwa. Gabinet jest pewnym niezmiernéj większości parlamentu; hr. więc Cavour woli iść ręka w rękę z narodem, opierając się na jego przedstawicielach, niż żądać dyktatury. Prezes ministrów rozesłał okolnik do mocarstw, usprawiedliwiający wkroczenie wojsk naszych w granice państwa kościelnego; wstrząśnienie jest tam ogromne. W obecnych okolicznościach towarzystwo narodowe, któremu przewodniczy pan Lafarina, będzie mogło bez oporu rozwinąć swój wpływ równie sprężysty jak umiarkowany. Dobrą to wróżbę zapowiada, że kierunek w Marchjach dostał się ręce towarzystwa co tyle zrobiło dla Sycylji, dla sprawy przyłączenia Włoch środkowych i dla ocalenia Lombardji. Uwięzienia w kraju Weneckim i Trydenckim nie ustają, podobnież jak ruch wojska rozstawionego między Adygą i Padem. Zapewniają, że Garibaldi odmówił żądaniu prodyktatora zwołać lud w Sycylji dla głosowania w rzeczy połączenia. Ta odmowa jest godną pożałowania; pierwszem jéj następstwem było uwięzienie znacznéj liczby osób, posądzonych o gotowość do objawu niezadowolenia ludowego z powodu odkładu na później głosowania. Między uwięzionymi wymieniają syna ks. Gracchi, tego samego, który dowodził wyprawą strzelb na pokładzie statku *pożyteczny*. Wszakże p. Crispi złożył swój urząd.

P. S. *11 września*. Mówiłem wczoraj o uwięzieniach zaszłych w Palermo w skutek odmowy dyktatora co do zwołania ludu dla uchwały połączenia; uwięziono więcéj 60 osób, między któremi przytoczę jeszcze imie szanowne i szanowane, półkownika czynnéj służby pana *Poscelli*, człowieka bardzo szacownego z zasług i zdolności. Przez rachubę pełną przebiegłości, uwięziono spółcześnie niektóre osoby podejrzanego imienia. Jestto zręczny sposób osławienia stronnictwa, które chciałoby się obalić. Dziennik półurzędowy p. Crispi umieścił tegoż dnia artykuł, w którym przepowiadał upadek hr. Cavour i zapytując sam siebie, kto go zamieni, odpowiada: następca hrabiego Cavour zowie się Garibaldi.

Dzisiejszego wieczora wyjadą z Turynu dwaj nadzwyczajni kommissarze, hr. Pepoli do Umbrji, a p. Valerio do Marchji. Wojsko nasze przeszło wczorajszéj nocy granicę. O północy, skoro stał się wiadomym wypadek poselstwa hrabiego de la Minerva do Rzymu, Ojciec św. nie przyjął posła piemonckiego. Dosyć było tego do wejścia wojskom naszym do Marchji i do Umbrji, a więc jenerał Cialdini znajduje się już w blizkości Pesaro. Dziś wieczorem ukaże się w dzienniku manifest królewski do ludności rzymskich. Równo z dójściem mojego listu telegraf przeszle tekst manifestu. Byłoby więc zbytecznem załączenie w tém miejscu treści rzeczonego aktu.

Opinione tłómaczy w następny sposób dzisiejsze położenie Piemontu:

Wiadomości z Neapolu sprawiły w Turynie najpożądańsze wrażenie. Przyklaśnięto mianowaniu na ministrów pp. Pisanelli, Scialoja i Cosenza. Te imiona każą dobrze rokować o ich towarzyszach, tudzież o organizacji téj ważnéj części włoskiéj ojczyzny. Poruczenie dowództwa nad flotą i zbrojownią admirałowi Persano, jest podobnież czynem arcyważnym; posłuży to za najlepszą odpowiedź tym, co gwarzą o niezgodzie między Garibaldim a naszym rządem. Zjednoczeni co do celu, nie mogli różnić się co do sposobów. Przecięż jenerał Garibaldi wiedział, jakie były widoki rządu i jaka jego polityka, któréj roztropność trzymać się nakazywała. Hr. Cavour nie czekał aż do téj pory z uwiadomieniem o niéj jenerała Garibaldi; osóbnym listem wynurzył mu pokładaną w nim ufność i żądzę spólnego dobijania się o tryumf sprawy narodowéj. Pierwsze czynności jenerała Garibaldi w Neapolu dowodzą, że zdrowo osądził położenie i potrzeby kraju. Wiktor-Emmanuel został obwołany królem Włoch w Neapolu; 22 miljony Włochów przyjmuje jednostajny programmat, uznaje jedne zasady, obwołuje jednegoż władzcę. Zależeć będzie teraz od kierunku, sprężystości i biegłości rządów, ustroj narodu, uorganizowanie jego sił i kierowanie jego ruchem. Dola Włoch znajduje się dziś zupełnie w ręku Włochów. Nie sądzimy, aby należało przywiązywać wielką wagę do artykułu dziennika *le Constitutionnel*. Nie podajemy w wątpliwość, aby p. Grandguillot nie wyrażał myśli rządu cesarskiego co do zbrojnego wdania się Piemontu w sprawy państwa kościelnego; ale rząd nie powinien uważać tego wdania się za napad, lecz za czyn prawowitéj obrony, za sposób odparcia cudzoziemskiego wtrącania się w sprawy włoskie zgodnie z polityką zalecaną przez cesarza Napoleona. W Paryżu niemogły być jeszcze wiadome najświeższe zdarzenia w prowincjach ulegających jenerałowi Lamoricière. Niewiedziano zapewne o dokonanem już powstaniu wśród okrzyków: Niech żyje Wiktor-Emmanuel nasz król! tudzież, że deputacja już została wysłaną do Turynu. W prowincjach rzymskich nikt nie sprzeciwia się przyłączeniu, nie chodzi tu tylko o zlanie się z innem państwem, ale o zrzucenie jarzma teokratycznéj władzy, o ogłoszenie panowania Wiktora-Emmanuela i o utworzenie Włoch. Włosi szli dotąd za radami cesarza Napoleona. Zjednoczcie się w jednym celu, powiedział w swojéj pamiętnéj proklamacji 8 czerwca 1859 r. w oswobodzeniu waszego kraju, uorganizujcie się wojskowo, pośpieszajcie pod chorągwie Wiktora-Emmanuela, który tak szlachetnie wskazał wam drogę cześci. Cóż zrobili Włosi? zjednoczyli się, uorganizowali się wojskowo, stanęli pod chorągwią piemoncką. Rząd nasz niemógł, choćby nawet tego pragnął, wahać się ani chwili z przyjęciem opieki ludności w Marchjach i Umbrji i w wysłuchaniu ich życzeń, chybaby chciał wyrzec się władzy, opuścić kierunek spraw politycznych i oddać go niepewności stronnictw, matactwu sektarzów i najprawdopodobniéj anarchji, prostującéj ścieżki cudzoziemskiemu wdaniu się, coby naraziło na stratę wszystkich dotąd osiągniętych korzyści. Kiedy chodziło o przyłączenie Toskanji, już dziennik le Constitutionnel przewidywał niezgody, zatargi i klęski. Przyłączenie Toskanji było koniecznością; po jego urzeczywistnieniu z największą łatwością dokonało się wcielenie pozostałych krajów włoskich. Słusznie rzec można, że zjednoczenie Toskanji było prawdziwą zasadą zjednoczenia włoskiego. Mamy nadzieję, że wróżby dziennika le Constitutionnel, co do ruchu Marchji i Umbrji, nie sprawdzą się, tak jak okazały się płonnemi dawniejsze. Cesarz Napoleon zna lepiéj, niż którykolwiek z rządów Europejskich, położenie krajów włoskich; on je zgłębił, ubolewał nad ich boleściami i usiłował w swoim czasie przynieść im ulgę. Dziś, kiedy owoc dojrzał, należy go zerwać. Rząd nasz poszedł naprzód; nie powinien ani może cofnąć się. Europa jest wezwaną do wyboru między Wiktorem-Emmanuelem i rewolucją, między monarchją konstytucyjną i anarchją, między chorągwią narodową z krzyżem Sabaudzkim i chorągwią czerwoną. Wybor nie może być wątpliwy; Włochy już swój uczyniły. Europa powinna go potwierdzić, bo jest rękojmią porządku i powszechnego pokoju, gdy tymczasem sama niepewność przyszłéj organizacji naraziłaby nas na zamieszania i najcięższe nieporządki. Francja, która udzieliła tak szlachetną i skuteczną pomoc Włochom, uzna, że położenie naszego rządu nie pozwalało mu puszczać rzeczy w odwłokę i odmawiać pomocy, któréj ludy miały prawo żądać, rząd zaś miał powinność ją udzielić. Rząd potrafi wywiązać się z przyjętéj odpowiedzialności przed Włochami, przed Francją i przed Europą, my zaś jesteśmy wszyscy przeświadczeni, że jakiekolwiek będzie zdanie rządu cesarskiego o przyszłéj doli krajów rzymskich, przymierze nie będzie nadwerężonem. Wówczas kiedy Włochy są na drodze urządzenia się w jedno państwo, Francja nie zechce zrywać sojuszu, zmierzającego właśnie do celu, którego osiągnienie jest tak blizkiem.

Jenerał Lamoricière ześrodkował w Ankonie część swoich sił; rozrządza tam 7 do 8,000 ludzi, i tu właśnie zamierza stawić stanowczy opór. Wojska, które nań prowadzi jenerał Piemoncki, są trzykroć liczniejsze, mówią bowiem o 25 tysiącach ludzi. Wiadomo, że jenerał Lamoricière zadał kłamstwo dziennikom, przypisującym mu proklamację zagrażającą mordem i rabunkiem miastom, któreby myślały o powstaniu w państwie kościelnem. Rząd papieski ku sprawdzeniu tych zaprzeczeń, oświadczył gotowość do zezwolenia na śledztwo co do zarzuconych mu okrucieństw. Jenerał Cialdini wydał następną odezwę:

Żołnierze 4-go korpusu!

Prowadzę was przeciw gromadzie cudzoziemskich przybłędów, których chciwość złota i łupieztwa na kraj nasz znęciła. Bijcie i rozpraszajcie bez litości tych nędznych siepaczów; niech przez wasze ręce doświadczą co znaczy gniew ludu walczącego o wolność i niepodległość. Żołnierze! Peruza woła o pomstę, a chociaż odwlekło się, pomszczoną będzie.

Jenerał dowódzca 4-go korpusu, *Cialdini*.

W *Turynie* powyższa odezwa na ogólną zasłużyła naganę; porównywano ją z rozkazem dziennym królewskim, zalecającym w wyrazach pełnych wzniosłości, przebaczenie krzywd i umiarkowanie w samem zwycięztwie.

W *Urbino* zawiązała się tymczasowa *junta* i w następnéj odezwie oznajmiła objęcie władzy: Obywatele! to miasto powstawszy śród okrzyków: Niech żyją Włochy, niech żyje Wiktor-Emmanuel, zostaje bez rządzącéj władzy. My, których niegdyś wola ludu naznaczyła do zasiadania w tymczasowéj *juncie,* sądzimy być naszą powinnością, ująć steru rząd, przerwany tylko zbiegiem okoliczności. Powtarzamy znowu dawniejsze nasze śluby połączenia i wierzymy, że te, w dójrzałości sprawy narodowéj, zostaną wysłuchane. Ku temu celowi zwracają się wszystkie nasze starania. Co do was obywatele, wesprzyjcie nas swojem spółdziałaniem i waszą ufnością dla utrzymania porządku społecznego i dowiedzenia Europie, że jesteście godnymi wolności i włoskiego imienia. Niech żyje jedność i niepodległość włoska! niech żyje nasz król Wiktor-Emmanuel!

Urbino d. 8 września 1860.

Junta tymczasowa: *Hr. F. Ubaldini,* professor. *Bernardin Beraldi, Fryderyk Giammartino, Doktor Loni, Alipi* sekretarz.

Dnia 12 września. Francja najmocniéj protestowała przeciw wejściu wojsk Sardyńskich do Romanji; lecz ministrowie nie mogli i nie powinni byli cofnąć powziętego zamiaru. Garibaldi wszedłszy do Neapolu mianował gabinet, którego programmatem będzie zapewne porządek i umiarkowanie, lecz nienależy taić, że przez chwilę, rząd złożony z pierwiastków mazzinistowskich, posiadał jego zaufanie, że dyktator świeżo jeszcze upornie odrzucił prośbę o głosowanie na połączenie Sycylji z Piemontem, iż unoszące go mimowolnie stronnictwo rzuci się na nowe zamachy, że wojsko neapolitańskie rozprzężone nie potrafi utrzymać porządku w kraju, że nakoniec jenerał nie utonie w roskoszach Kapuańskich i zechce stanowczo wykonać w zupełności swój programmat.

W Neapolu może stać się to samo co w Palermo i tam był *miodowy* miesiąc. Garibaldi mianował gabinet, którego głównym członkiem był ks. *Torrearsa,* t. j. mąż polityczny, zachowawczy i umiarkowany. Lecz *miodowy* miesiąc prędko przeminął; pan Crispi ogarnął władzę, wziął nawet górę nad panem Depretis, który wyjechał z Turynu z najlepszemi chęciami. Nikt nie wątpi o prawości i o patryotycznéj czystości walecznego jenerała, ale ulega on wadom swéj szlachetnéj duszy, poczytując wszystkich za równie prawych jak sam. Otaczające go stronnictwo jest arcy-zuchwałe, stwierdzają to wyprawy pp. Bertani, Nicotera i Zambianchi. Mazzini wie dobrze, że skoro Włochy spoją się i ustalą w jedno rządne królestwo, wszelka nadzieja zaprowadzenia rzeczypospolitéj upadnie; gdyby zaś wichrzyciel potrafił choć na czas gdziekolwiek oprzeć stopy, miał by przynajmniéj nadzieje walki z królewskimi i stawienia im choć przez niejaki czas czoła. Wiadomo przecież, że zamach na życie cesarza Napoleona jest dziełem mazzynistów. Łatwo więc widzieć, że gabinet Piemoncki powinien był śmiało wystąpić przeciw nieprzyjaciołom, którzy się jeszcze gdzieindziéj kryli jak w obozie Lamoriciéra. Dyplomacja zamiast przeszkadzania temu krokowi, nie powinna była przynajmniéj pomawiać go o nieroztropność. Odezwa królewska podobała się powszechnie: w Medyolanie i we Florencji oświecono miasto i przyjęto ją z okrzykami. Deputacja Romańska uszczęśliwiona była z serdecznego jéj przyjęcia przez króla. Wiktor-Emmanuel powtarzał często wyrazy, doskonale tłómaczące myśli jego i powtórzone w proklamacji: „Nie mam ambicji osobistéj, ambicja moja polega na zapewnieniu szczęścia Włochom.“ Ci, co znają z blizka życie królewskie, wiedzą najlepiéj, że jego skłonności dalekie są od ambicji lub chęci panowania.

Dziennik *Opinione* zbija uwagi prasy francuzkiéj, powstającéj na wtargnienie wojsk piemonckich do państwa kościelnego. Między innemi mówi: Po naganach dziennika *le Constitutionnel,* walą się na nas przestrogi dziennika *la Patrie.* Oznajmuje on, że państwa obce wystąpiły ze żwawemi przedstawieniami rządowi sardyńskiemu z powodu uczynionego wtargnięcia do państwa rzymskiego. Gabinet nasz powinien był to przewidzieć, nigdy bowiem żaden ważniejszy krok dokonanym być nie może, aby dyplomacja nie starała się mu przeszkodzić; lecz taż dyplomacja nie powinna zabaczać, jakie jest wewnętrzne położenie półwyspu. Nota przesłana kardynałowi Antonelli nie jest czynem odrębnym, ani powodem do nowych zawiłości. Wiąże się ona z szeregiem zdarzeń rozwijających się więcéj niż od roku we Włoszech i który spowodował ciężkie, nie przez nas wywołane, powikłania, ale którym należało położyć koniec. Stan, w jakim się rząd papieski znajduje, nie jest naszem dziełem. Nie wtrąciliśmy go w rewolucję z początkiem wojny 1859, ani zachęcali do zaciętego oporu żądaniom i wymaganiom ludów. Wszystkie wielkie mocarstwa radziły Rzymowi ustępstwa zgodne z duchem czasu i cywilizacji; przepowiadały nieszczęścia wywołane przez upor. Dziś, gdy sprawdziły się ich przewidzenia, na jakich dowodach mogłyby potępić kroki w obecnych okolicznościach nieuchronne i których rady ich i powaga odwrócić nie zdołały. Czyż Europa mogłaby patrzeć obojętnie na rozwój ruchu włoskiego, nie kierowanego ani miarkowanego, przez rząd ustanowiony porządny i uznany? Owoż jeżeli dla Europy jest dogodniéj, aby rząd piemoncki ujął w swe ręce wodze sprawy powszechnéj i spełnił poruczone sobie zadanie, nie tylko przez zjednoczone ludności włoskie, ale przez zgodę dyplomacji czyż nie jest sprzecznomowną taka polityka, która występuje z przełożeniami przeciw krokowi, co się stał nieuchronnym. Mocarstwa, wzywające rząd Piemoncki do odwołania wojsk swoich z państw kościelnych, jeden tylko cel mieć mogły, t. j. uchylenie się od odpowiedzialności za wypadki ruchu włoskiego. Chcemy jednak wierzyć, że nasz rząd nigdy niemiał zamiaru szukać dla siebie tarczy w przyzwoleniu innych rządów, a mniéj jeszcze zwalać na nie odpowiedzialność za swe postępki lub politykę. Nasza polityka nie może mieć innego celu prócz niepodległości narodowéj, opartéj na spokojności, porządku i swobodzie. To właśnie wzniosłe posłannictwo rząd królewski przyjął i starał się je spełnić najwłaściwszemi środkami, nie oddzielając sprawy narodowéj od ogólnego dobra Europy. Lecz nie wszystkie rządy okazały się wdzięcznemi za tę troskliwość o pokój powszechny; niektóre z nich lękały się, aby rewolucja, obalając zapory, nie zalała krajów ościennych, a jednak nie umieją oddać słuszności rządowi, który umiał tak ją umiarkować, tak doprowadzić do osiągnienia celu bez wywołania klęsk, nawet na państwa, sądzące, iż pozostaną tylko jéj widzami. Jeżeli ruch włoski nie splamił się zbrodniami i nieładem, jeżeli zdumiał Europę swojem umiarkowaniem, bez wątpienia zależało to po większéj części od zdrowego rozsądku ludu i zgody narodowéj, ale nie mniéj od nadanego mu kierunku przez gabinet Piemoncki, od jego sprężystości w odwróceniu zboczeń i od potężnego wpływu Wiktora-Emmanuela na całe Włochy. Po upadku Burbońskiéj dynastji i wejściu Garibaldiego do Neapolu, czyż można była przypuszczać, że ludność Marchji i Umbrji zgodzi się na dłuższe zostawanie pod jarzmem jenerała Lamoricière i że wówczas, gdy ich spółbracia odradzali się dla wolności, oni przyjmą rząd stanu oblężenia? Byłoby to domagać się rzeczy niepodobnych od ludności, któréj nieożywia względem rządu żadne inne uczucie, prócz nienawiści i pogardy i która dowiodła już Europie, że umie dobić się sprawiedliwości w razie jéj odmówienia. Z dwóch rzeczy jedna: albo rząd Piemoncki powinien wdać się dla umiarkowania rewolucji państw Rzymskich, albo należy przygotować się na okropne burze i wstrząśnienia. Rząd Włoski, zostający obojętnym widzem zawichrzeń, przygotowujących drogę cudzoziemskiéj interwencji i narażający na zgubę otrzymane dotąd korzyści, trzymałby się piekielnéj polityki, któréj nikt nie mógłby mu doradzać. Podobna polityka, potępiona we Włoszech, nie mogła być polityką rządu Piemonckiego. Żaden gabinet nie przyjąłby odpowiedzialności za postępowanie, któreby rząd wyzuło ze wszelkiéj popularności i odarło ze wszelkiego uroku. Ministrowie Wiktora-Emmanuela nie mają wyboru drogi, jedna jest tylko przed nimi otwartą i tą, a nie inną, pójść powinni. Jeżeli Europa chciałaby stawić przeszkody, Włochy ucierpiałyby na tém, ale inne państwa ucierpiałyby jeszcze więcéj, bo Włochy, silne swojem prawem, mimo otaczające trudności, potrafią urządzić się; tymczasem inne państwa zna-